

ԻՈՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ
ԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՐ
ՆՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

Ծ ՏԼՐԻ

Ժ - ԺԱ

1976

Ծ.

ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱԼԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԹՈՒԹԵԱՆ

1976

Հոկտեմբեր - Նոյեմբեր

Թիւ 10 - 11

1976

October - November

No. 10-11

S I O N

VOL. 50

A MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY
OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM

Proprietor: His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem

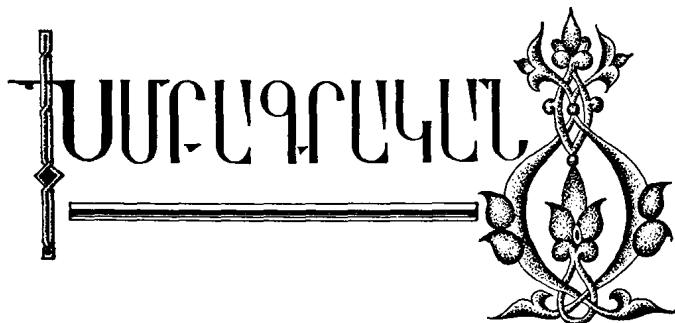

St. James Press
Jerusalem

Ն. Ս. ՕՇՈՒԹԻՒՆ Տ. Տ. ՎԱԶԳԷՆ ԱՌԱՋԻՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ամէն անգամ որ մեր ժողովուրդը գտնուած է իր պատմութեան մականազարկան մէկ հանգրուանին, Աստուած տուած է անոր մեծ Առաջնորդ մը, լուսաւորելու համար տակաւ խաւարոց իր մամբան: 1955ին, Համաշխարհային Երկրորդ Պատերազմի վերջաւորութենէն տաս տարիներ ետք, երբ իր վերջէքը դարձանաւ հայրենիքը իր վերածնունդը կը սկսէր և սփիւռքը գաղթավայրէ կը վերածուէր կազմակերպուած համայնքներու ամբողջութեան մը, ազգի մը, Ս. Էջմիածնի Մայր Գմբէթին տակ հաւաքուած պատգամաւորները, Կաթողիկոսական Գահին կը բարձրացնէին Վազգէն Եպս. Պայնեանը: Թաղէտս և Բարբուղիմէասի, Գրիգոր Լուսաւորչի, Շնորհալիի, Աշտարակեցիի և Հայրիկի Աստուածը, «որ միշտ լնու զպէտս կարեաց Առաքելական Եկեղեցւոյ», տուաւ Հայ ժողովուրդին, յամսին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, իշխանութեան այն գաւազանը որ խորհրդանշէր եղաւ մեր միութեան: Այսօր, բազմ տարիներ ետք, կ'անդրադառնանք թէ Աստուած որքա՛ն սիրած է նահատակ իր Եկեղեցին, երբ վերաշինուող հայրենիքին և վերականգնող արտասահմանին միջև իբրև ռսկի կամուրջ և ազգային միութեան սրբազան քարոզ՝ շնորհած է մեզի Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը: Գաղափարային իր գահակալութեան սրբազան այս առիթով, «Սիւն» կ'ողջունէ Նորին Ս. Օծուքիւնը, իբրև *Նախախնամութեան ժարդը*:

Նախախնամութեան մարդը, Յայ իր Եկեղեցիին համար, որում սրբազնաւորը կեդրոնին՝ Ս. Էջմիածնին վերադարձուց իր փայլն ու վեհութիւնը, ոչ միայն շինարարական անգնահատելի իրագործումներով, բայց մա-

նաւանդ լեցնելով զայն իր անձին հմայով և փառաւ: «Համաշխարհային և մահաշիւմ յիմացն»: Հետոյից անկի ու անկի բազմացող հազարաւոր Հայ ուխտաւորները իրեն ուղղեցին ամէն Կիրակի և տօնական օր իրենց ջերմեռանդ մայրաւածքը և ըսին իրենց գաւակներուն. «Նա՛ է»: Հօտը իր մէջ տեսաւ իր կալական հովիւր. Անո՛ր բացաւ Հայաստանի մեր ժողովուրդը իր ականջն ու սիրտը, ստանալու համար Անո՛ր բերնէն, իրեն սերմ սրբազան, յաւիտեական կեանքի պատգամը:

Իրեն Աստուածաբնայ Հայրապետ, ան յաջողեցաւ իր շուքին տակ հաւաքել եկեղեցական դասը և ձեռնարկել Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ներքին բարեկարգութեան, եկեղեցւոյ կեանքը բարձր բոլոր հարցերուն որոնելով պատասխաններ, որոնք, պահելով հանդերձ աւանդութեան գոհարը, տային մեր եկեղեցիի կեանքին այժմեականացած կենսունակութիւն:

Նախախնամութեան մարդը Սփիւռքի Հայութեան համար, որուն տալիս ան, իր հայրական օրհնութեան հետ, հարազատ ձայնը հայրենիքին. «Եւ բանի թէ մենք բոլորս, ուր որ ալ գտնուինք, օրուան մեր մանր մտաւորութիւններէն և ներքին վէճերէն և անհասկացողութիւններէն վեր բարձրանալինք, և գիտնալինք տեսնել այդ միակ ճշմարտութիւնը, կենդանութիւնը և վերածաղկումը և վերակազմակերպումը մեր Հայաստանեայց Սուրբ եկեղեցւոյն, իր գլուխը ունենալով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, և վերակենդանութիւնը, ծաղկումը, յառաջդիմութիւնը մայր երկրին, որ այն տունն է որ ճշմարտապէս բոլորիս տունն է, ամէն Հայու տունն է, և տուն մը որ օր մը ուշ կամ կանուխ իր հովանիին տակ պիտի հաւաքէ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած իր բոլոր գաւակները»:

Պարզ այս բառերը տեսիլք մը բացին արտասահմանի Հայու աչքին. տեսիլքը ամբողջացած և պայծառ հայրենիքի մը, որ տունը պիտի ըլլայ բոլորին անխտիր:

Արտասահմանի իր այցելութիւններով, Նորին Ս. Օծութիւնը գիտցաւ ամէն Հայ հոգիի երկնականարին վրայ վառել երկու սրբազան աստղեր. Հայրենիքի պայծառ գիտակցութիւնը և Էջմիածնի յաւիտեական սրբութիւնը: Ան գտաւ մարգարեական այն շեշտը, որով ամենահեռաւոր երկրին մէջ ապրող Հայուն անգամ տաւա միակ ազգի մը պատկանելու զգացումը. մէկ ժողովուրդ, որովհետեւ մէկ հայրենիք և մէկ տեսիլք:

Ան իր հօտին գիտցաւ շնորհել սէրը խաղաղութեան: Բազմաթիւ և մոյմտան սրտագրաւ իր պատգամներէն կը սիրենք յիշել հետեւեալը.

«Մահուան անդունդներէն փրկուած այս ժողովուրդը, այսօր մէկտեղուած արևոտ և խաղաղ Սովետական Համրապետութեան մէջ, իսկ միւս մասը, անկի քան մէկ միլիոն, դժբախտ ճակատագրի հաբաւածով ցրուած ի սփիւռս աշխարհի, գուցէ անկի քան ուրիշ ժողովուրդներ, մի սուրբ իզո՛ւ ունեն. այն է տեսնել աշխարհի մէջ տեսական խաղաղ գոյակիւնակ և երկիրների միջև բնական ման յարաբերութիւններ և բարեկամութիւն, որպէսզի խաղաղութեամբ ապրի և զարգանայ նաև իրենց մայր երկիրը՝ Սովետական Հայաստանը, որ տեսաւ ժամ է իր դարաւոր վերքերը, վերաշինում է, յառաջդիմում կենսաբան բոլոր բնագաւառներում և ծաղկում է երջանիկ: Ահա թէ ինչո՛ւ Հայ եկեղեցին և մեր հաւատացեալ ժողովուրդը, Սուրբ Էջմիածնի գլխաւորութեամբ, հայրենիքում և սփիւռքում կանգնած է եղել և շարունակում է կանգնած մնալ Հայ ժողովուրդի

և հայրենիքի գերագոյն իտէպի՝ խաղաղութեան պաշտպանութեան դիրքերում: Հայ եկեղեցին, քէ՛ մեր հայրենիքում և քէ՛ արտասահմանում, խաղաղութիւն պիտի փարզէ և խաղաղութեան համար պիտի գործէ»:

Իրմով վերաշինուած, իրմով ծաղկած և մանաւանդ իրմով լեցուած Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը ամէն Հայու սրտին մէջ վերականգնեցաւ իրն խորհրդանշիչը Հայ ժողովուրդի պատմական առաքելութեան, իբրև տաճարը անոր յարատև ազօթիին, և իբրև լոյսը անոր իսկական հայրենասիրութեան: Իր ներկայութիւնը Ս. Էջմիածինն կապեց հայրենի պետութեան, հայրենի ժողովուրդին, սփիւռքի աշխարհին և բոլորից սիրտերը, որովհետև իր խօսքին հրաշքով գիտցաւ գտնել նամբան մեր բոլորի սրտերում:

Մեր եկեղեցւոյ վերջին քսան տարիներու կեանքը շարք մըն է յաջողութիւններու, և այդ յաջողութիւնները կը պատկանին Նորին Ս. Օծուքեան:

Քրիստոնէական մաքաւ խոնարհութեամբ, իջաւ ան Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Գահէն, եկաւ Երուսաղէմ, սիրոյ ազդանիւ հայեցնելու համար եղբայրական վէճերը կիլիկիայ Կաթողիկոսութեան հետ և վերականգնելու համար Հայաստանեայց եկեղեցւոյ միութիւնը, ազդատութեան և իրարհասկացողութեան հիման վրայ:

Նոյն ոգիով, մեր եկեղեցւոյ բարձրաստիճան հոգևորականութիւնը և ազգին ներկայացուցիչները առաջնորդեց Հոռմ, Սրբազան Քահանայապետին՝ Պօղոս Զ. Պապին տանելու համար Հայ եկեղեցիի սէրը Հոռմի մեծ եկեղեցիին:

Գնաց նաև ժընև և եկեղեցիներու Համաշխարհային հարհաւարդին տալաւ մեր եկեղեցւոյ ամբողջական մասնակցութիւնը *էքլեմենթ* շարժումին, քրիստոնեայ եկեղեցիներու սերտ գործակցութեան, մարդկային ընկերութիւնը յուզող մեծ հարցերու լուծման ի նպաստ:

Մայր Աթոռին և մայր հայրենիքին մէջ կատարուած շեղ հանդիսութիւնները կը ներկայացնեն շնորհակալութեան պարտք մը, գոր բերաւ ամբողջ Հայութիւնը Նորին Ս. Օծուքեան: Ան բերաւ գայն խոր այն գիտակցութեամբ քէ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինն ու անոր բազմաշնորհ Քահակալը իրենց ուժը կը ստանան հայրենիքէն, անոր հողէն, անոր ժողովուրդէն և անոր պետութենէն: Սուրբ Էջմիածինն տրուած պետական հովանին երաշխիքն է, աբուած մեր ժողովուրդի միասնութեան: Ո՞վ պիտի կարենայ երևակայել վերականգնումը Ս. Էջմիածինի, վերաշինութիւնը վանքերու և եկեղեցիներու՝ առանց մեր կառուվարութեան քարեացական հազատարութեան և նեցուկին: Փառք տանք Աստուծոյ որ անցեալի մութերում մէջ կորսուած են արդէն օտար տիրապետութիւնները, արշաւող բանակները, աւերիչ խուժանները, և վաթսուն տարիներու խաղաղ կեանքով՝ հաստատուն հիմքերու վրայ կանգնած է Հայաստանը, իբրև անկախ հանրապետութիւն և պետութիւն: Մենք երախտապարտ ենք հայրենիքի մեր ժողովուրդին, որ շինարար իր ձեռքերով, իր տան և իր գործարաններուն հետ, կը պաշտպանէ ու կը վերականգնէ նաև իր եկեղեցիք, իր մեծ Հովուապետին առաջնորդութեամբ:

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան, Ս. Էջմիածնի մէջ կատարուած միւռնօրեաներիւնը և վեհափառ Հայրապետի յօրնելանք ուշագրաւ երևոյթներ արձանագրեցին Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցիի պատմութեան մէջ: Առիթ մը եղան անոնք քոյր եկեղեցիներում իրենց սիրով և յարգանքով շրջապատելու Ս. Էջմիածինը: Դժուար է գտնել պատմութեան մէջ նախընթաց մը, ուր քոյր եկեղեցիներու պետեր և բարձրաստիճան եկեղեցականներ մասնակ-

ցեղին Հայաստանայց Եկեղեցւոյ մեծ հանդիսութեան մը: Ուզողապառ Եկեղեցիներու երեք պետեր, իրենց շփախումբերով, Հռոմէական մեծ Եկեղեցին և Սրբազան Պապը ներկայացնող պատկանելի շփախումբ մը, Անկլիկան Եկեղեցին և Քենթըրբըրիի Արքեպիսկոպոսը ներկայացնող շփախումբը, գլխաւորութեամբ Լոնտոնի Եպիսկոպոսին, տակաւին Ս. Նրուսազէի պատգամաւորութիւնը Յունաց Պատրիարքութեան ներկայացուցիչով և Ֆրանչիսկան Միաբանութեան վանահայր և Ս. Տեղեաց Պաշտպան Կիւղոստը անձնապէս փութացին մասնակցելու մեր Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ կեդրոնական ճշմանկութիւն ունեցող Ս. Միլոնի օրհնութեան: Եկեղեցին ազօթ ու փառաբանման է Աստուծոյ: Միասին ազօթել, Արևմուտքի, Արևելքի, Հիւսիսի և Հարաւի քրիստոնէական եկեղեցիներու ճաշխարհագրութիւններուն հետ, գերագոյն պահն է և արտայայտութիւնը Քրիստոսի Եկեղեցիի իրական և կենդանի միութեան, որուն հաւատացած է միշտ մեր Եկեղեցին, երբ արտասանած է «Հաւատաւք»-ի մէջ, *սուրբ, ընդհանրական և առաքելական Եկեղեցին*: Ս. Միլոնի կաթսային շուրջ՝ շփոթեմ երևցաւ և լուսաւոր տալով ճշմարտեան բնութեան քրիստոնէական եկեղեցիին, ոչ թէ իբրև տեսական փաստ, այլ սքանչելի իրականութիւն:

Ուշագրաւ էր տակաւին Հայաստանի պետականութեան բարեացակամութիւնը, հիւրասիրութեան ոգին, պաշտօնական հովանաւորութիւնը, որոնք կարելի էր ըրիմ մեծ այս իրագործումը: Արժանագրելու արժանի հանգումն էր կարելի էր մկատել Ս. Էջմիածնի հանդիսութիւնները Պետութեան և Եկեղեցիի յարաբերութեան նամբուն վրայ: Պետութեան կողմէ ցուցաբերուած ազատամտութիւնը, որով լայնօրէն բացուեցան հայրենիքի գոհները արտասահմանի բոլոր գաղութներէն փութացող հաւատացեալ ուխտաւորներուն դիմաց, որով օտար հիւրերուն շնորհուեցաւ ամէն դիւրութիւն և յարգանք, որով մանաւանդ լոնտոնիցաց կանանաւորութիւն և շփոթութիւն մը ապահովուեցաւ հանդիսութիւններուն, լուստեսութեամբ և վստահութեամբ կը լեցնէին ամէն Հայ Խայրեմատելի սիրտը, որ կը մտայ միշտ Հայաստանին իբրև վաղուան իր տունին և անոր պետութեան՝ իբրև իր կառավարութեան: Ամէն Հայ ուխտաւոր ըզգաց հայրենի պետութեան վերաբերմունքին մէջ բարձր գիտակցութիւնը Ս. Էջմիածնի Աթոռին՝ իբրև հոգևոր գերագոյն կեդրոնը Հայ ժողովուրդին, Հայաստանի և Արտասահմանի հաւատարմալէս:

Ուշագրաւ էր վերջապէս Հայաստանի և մանաւանդ մայրաքաղաքի ժողովուրդին ջերմեամբ հաւատքը, որ լիառատ իր արտայայտութիւնը գտաւ Միլոնօրհնութեան Կիրակին, երբ տասնեակ հազարներով եկաւ ան ժողովրդական հարազատ իր համբոյրը գործմելու Գրիգոր Լուսաւորչի Աջով օրհնուած միլոնի կաթսային: Իսկ յաջորդ օրը, Ն. Ս. Օծութեան գահակալութեան քանանաւանակին նախնաւոր յարեւմտին Հայաստանի մտաւորականութեան բերած բաժինը, սրտառու ըլլալէ տակի, հանդիսաւոր կնիք մըն էր, որով Հայ մտքի մշակները կը դրոշմէին Ս. Էջմիածինը, իբրև գանձարանը հայոյն հոգեկան արժէքներուն և անցեալի պայծառ ժողովուրդութեան:

Անցան հանդիսութիւնները: Անոնք առիթ մը եղան դրսևորելու անբարեւերը: Սէրը Հայ ժողովուրդին իր եկեղեցիին մկատմամբ: Սէրը հաւատացեալին Ս. Էջմիածնի հանդէպ: Բայց մանաւանդ սէրը Քրիստոսի հօտին՝ իր հովուապետին՝ Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին մկատմամբ, միշտ տակի ամբապնդուող:

Բազմաթիւ մեամ միլոնօրհնութիւններ մեր Սրբազան Հայրապետ պետին. . . :

ՍՐԲԱՈՅՍ ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՅՆՈՒԹԻՒՆ

Ե Ի

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՂ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԳԱՀԱԿԱՈՒԹԵԱՆ

ՔՍԱՆԱՄԵԱԿ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՅՆԻ ՄԷՋ

Ա. ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Այս տարուան Մարտ ամսուն, Ամենապատիւ Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս., Պատրիարք Ս. Երուսաղէմի, ընկերակցութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթոլիկոսական Պատուիրակ Գերշ. Տ. Սերովբէ Ս. Արքեպիսկոպոսի և Տ. Շահէ Ս. Արքեպիսկոպոսի ուղեորուեցան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին: Սոյն այցելութեան նպատակն էր Վեհափառ Հայրապետի և Յորելինական Յանձնախումբին հետ խորհրդակցել և որոշել Միւռնօրհնութեան և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան քանոնադրութեան հանդիսակատարութեան մանրամասնութիւնները: Ամեն. Պատրիարք Սրբազանը, իբրև նախագահը Յորելինական Յանձնախումբին, գրած էր արդէն Ն. Ս. Օծութեան թէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նուիրապետութեան և արտասահմանի հայութեան պարտքն էր կազմակերպել Յորելեան իբրև զեղում մը սիրոյ և արտայայտութիւն մը երախտագիտութեան իրենց Հայրապետին հանդէպ: Պատշաճ էր ուրեմն որ հանդիսութիւնները կազմակերպուէին Յանձնախումբին և ոչ թէ Ն. Ս. Օծութեան կողմէ, որ առարկան պիտի ըլլար մեծաբանքի այս արտայայտութեան:

Մի քանի նիստերու ընթացքին, որոշուեցաւ հրաւիրել քոյր եկեղեցիները, Մայր Աթոռի թեմակալ Արքեպիսկոպոսները և Եպիսկոպոսները, յատուկ պատգամաւորութիւններ և հաւատացեալ ժողովուրդը, պաշտօնական յայտարարութեամբ:

Որոշուեցաւ նոյնպէս որ Ն. Ամենապատուութիւնը անձամբ երթայ Սրբազան Պապին՝ հրաւիրելու համար պաշտօնական պատուիրակութիւն մը Վատիկանէն, իսկ Գերշ. Տ. Սերովբէ Ս. Արքեպիսկոպոս հրաւիրելու երթայ Բէնիթըրպըրի Սրբազան Արքեպիսկոպոսը:

Հետ այնմ, Ամեն. Պատրիարք Սրբազանը ներկայացաւ Սրբազան Պապին, և շատ սիրովոր տեսակցութեան մը ընթացքին, ուր Քահանայապետը յայտնեց իր ջերմ սէրն ու համակրանքը Հայ ժողովուրդին և Եկեղեցիին հանդէպ, խոստացաւ բարձրաստիճան պատուիրակութիւն մը զրկել Մայր Աթոռ, Միւռնօրհնութեան մասնակցելու համար:

Ս. Աթոռ վերադարձին, Ամեն. Պատրիարք Սրբազանը յղեց անհրաժեշտ նամակներն ու հրաւերները պաշտօնական անձնատրուութիւններուն և առաւ ամէն թաղ որպէսզի արժանաւոր շքեղութեամբ կայանան էջմիածնական հանդիսութիւնները:

Բ. ՍՐԲԱԼՈՅՍ ՄԻԻՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ

էջմիածին, դարձեալ էջմիածին և միշտ էջմիածին. . .

Հայութիւնը ամբողջ անգամ մը ևս ոտքի ելաւ, ուխտի երթալու համար իր Մայր Տաճարին: Աշխարհի ամէն կողմէն ուր կայ հայկական կեանք, առաջնորդ, պատգամաւոր և ուխտաւոր ուղղուեցան դէպի Մայր Աթոռ, մասնակցելու համար սրբալից միւռնի օրհնութեան: Անգամ մը ևս հեռուներէն բոլոր սրտերը նայեցան դէպի լուսաւորչի լուսաշէն Տաճարը: Հաւատացեալ Հայը նորէն ապրեցաւ սարսուռը հաւատքին և քերթութիւնը լոյսին, խորհրդանշուած Ս. էջմիածինոյ: Բայց այս անգամ հայկական համադրային այս հանդիսութեան մասնակցելու եկան նաև թոր Եկեղեցիները, բերելու համար իրենց ալ աղօթքը որ դարերով շարունակուի հոսիլ հին միւռնը նորին մէջ և ապահովուի շարունակութիւնը Հայ Եկեղեցւոյ՝ դարձ դար և սերունդէ սերունդ: Իսկ Հայաստանի հաւատացեալ Հայ Ժողովուրդէն ով որ կրցաւ, եկաւ էջմիածին, բաժին առնելու համար սրբալից միւռնի բաշխած շնորհներէն:

Սեպտեմբեր 26ի Կիրակին տօն էր Ս. էջմիածնի մէջ. տօնն էր Վարապայ Ս. Խաչին, բայց այս Կիրակին տօնախմբութիւնն էր միւռնի օրհնութեան: Նախորդ իրիկունէն շարան-շարան սկսած էր գալ Հայ Ժողովուրդը դէպի իր Մայր Տաճարը. իսկ առաւօտուն, արեւածագին, խոնուած էր հազարաւոր հաւատացեալներու բազմութիւնը հնադարեան պատերուն տակ:

Երբ Վեհափառ Կաթողիկոսի գլխաւորած Թափօրը ճամբայ ելաւ Վեհարանէն և անցնելով Տրդատայ Դուռէն ուղղուեցաւ դէպի Մայր Տաճար, հանդիսէ կարգապահութեան հսկող ոստիկանութիւնը կրնար որդ ահեց մը ապահովել Թափօրին: Վեհափառ Հայրապետի նախագահած Թափօրին գլուխը կը դտնուէին Երուսաղէմի և Կոստանդնուպոլսոյ Ամենապատիւ Պատրիարքները, իսկ Թափօրին կը մասնակցէին Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Թեմերու սրբազան Առաջնորդները և եպիսկոպոսաց դասը: Նորին Սուրբ Օծութեան կողքին կը թալէին Ն. Սրբութիւն Բիմեն, Պատրիարք Համայն Ռուսիոյ, Ն. Սրբութիւն Դաւիթ, Կաթողիկոս Վրաստանի, Մայապարի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Կաթողիկոս Ն. Սրբութիւն Պառլիոս Մատթէոս Մար Թոմա, Ն. Սրբութիւն Պապի ներկայացուցիչ՝ Վսեմաւուր Տ. Ուիլլըպրանտզ Կարտինալ և Տ. Թոլեւիտ Արքեպիսկոպոս, Անկիւրեան Եկեղեցւոյ և Քէնթըպըրիի Արքեպիսկոպոսին ներկայացուցիչ՝ Ն. Վսեմ. Էլլիսան Եպս. Լոնտոնի, Երուսաղէմի Յունաց Պատրիարքի ներկայացուցիչ՝ Ն. Վսեմ. Կերմանոս Մետրապոլիտ, Երուսաղէմի Ֆրանչիսկեան Միաբանութեան Վանահայր և Ս. Տեղեաց Պաշտպան Տ. Մաուրիլիօ Սաքի Վարդապետ և բազմաթիւ օտար հիւրեր:

Վեհափառ Հայրապետի Թափօրը երբ մտաւ Մայր Տաճար, ժամեղուցութիւնը սկսած էր արդէն, և օրուան պատարագէն էր Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարք Տ. Շնորհ Արքեպիսկոպոս: Մայր Տաճարի երգչախումբը Կոմիտասեան պատարագը երգեց բացառիկ յաջողութեամբ և յուզմամբ, որ լիցուց բոլոր ներկաներուն սրտերը: Դասերուն մէջ և եկեղեցիէն ներս խոնուած էր բազմութիւնը Հայ ուխտաւորներու, ժամանած բոլոր երկիրներէն՝ Թուրքիայէն, Ի.

բաժնէն, Եզիպտոսէն, Սուրբայէն, Լիբանանէն, Կիպրոսէն, Յունաստանէն, Լերկու Ամերիկաներէն, ամբողջ Եւրոպայէն, Հնդկաստանէն, Աւստրալիայէն և Հրէաստանէն:

«Հայր մեր»էն առաջ Համայն Ռուսիոյ Սրբազան Պատրիարքը փափաքեցաւ բարձրանալ բեմ և ուղղեց իր խօսքը ներկաներուն: Վեհափառ Հայրապետը բեմէն ներկայացուց Նորին Սրբութիւնը Հայ Հաւատացեալներուն և յայտնեց իր մեծ ուրախութիւնը անգամ մը ևս ողջունելու ներկայութիւնը Ռուս մեծ ժողովուրդի Պատրիարքին՝ Էլմիածնի Հնադարեան Տաճարէն ներս:

Նորին Սրբութիւնը կարգաց ուղերձ մը՝ զեղուն Համակրութեամբ և եղբայրական զգացումներով, ուր, ի միջի այլոց բռաւ. «Ինչպէս բանի մը տալիսնք առաջ, խորապէս յագնեցեմք երբ մտնեմք երբ Կաթողիկոսութեան արքայանիստ այս Սրբազան Տաճարը, կենդանի վկամ մեծ, շնորհալի և քարեկաւ մակամ Հայ ժողովուրդի ինմ պատմութեան, որ անցնեցած է բարձրաբիւ դրժուար օրեր, դարեր շարունակ, սակայն այժմ կը կենայ ան իրապէս բարգաւաճ մեր սիրելի հայրենիքի ժողովուրդներու ըմտանքիմ մէջ. մեր սիրելի և մեծ հայրենիքիմ, որուն յառաջացման կը մուկրենք մեմք մեր ազօրքմերը և մեր գործերը: Այսօր, այստեղ եմք Ձեզի հետ, վկամ ըլլալու այն մեծ և առատ սիրտն որ Ձեր ժողովուրդը Աստուծոյ պաշտպանութեամբ կը բերէ Ձեզի. կ'ուզենք մեմք ևս մասնակցիլ այդ սիրտն արտայայտութեան և բերել մեր եկեղեցիներու և մեր ժողովուրդին սէրը Ձեր թկտմամբ»: Ապա Ն. Սրբութիւնը նաեւ բաց զեղեցիկ սրբանկար մը, ի յիշատակ իր մասնակցութեան սրբալոյս միւռնոսի օրհնութեան:

Յաւարտ Սուրբ Պատրիարքի, Վեհափառ Հայրապետի զխաւոքութեամբ եկեղեցական դասը վերադարձաւ Վեհաբան և զգեստաւորուելէ ետք, Մայր Տաճարի զանգակներու ուրախ զօղանջին հետ վերադարձաւ Վեհաբանէն դէպի Մայր Տաճար: Հաւատացեալ ժողովուրդի ովկէանտան ընդմէջէն, եկեղեցական հայրերը բարձրացան Մայր Տաճարի զանգակատան դիմաց յատկապէս պատրաստուած բեմին վրայ, ուր զետեղուած էր սրբալոյս միւռնոսի կաթ. սան: Միւռնոսօրհնութեան արարողութեան մասնակցեցան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նուիրապետական երկու Աթոռներու Սրբազան Պատրիարքները, շքեղապատուած տասներկու արքեպիսկոպոսներով և եպիսկոպոսներով. իսկ բեմին վրայ, Նորին Սուրբ Օծութեան երկու կողմերը բազմեցան չորս Եկեղեցիներու Սրբազան Պատրիարքները՝ Ն. Սրբութիւն Բիմեն, Ն. Սրբութիւն Դաւիթ, Ն. Սրբութիւն Պաղիլիոս Մատթէոս Մար Թոմա, Ն. Վսեմ. Կարտինալ Ուիլլիսպրանտզ, Ն. Վսեմ. Էլլիսըն Եպիսկոպոս և Կերմանոս Մետրապոլիտ:

Կէսօր էր, երբ Հայաստանի պայծառ երկինքին և զեկեցիկ արևին տակ սկսաւ միւռնոսօրհնութեան սրբազան արարողութիւնը: Վեհափառ Հայրապետն շուրջ Հայ բարձրաստիճան հոգևորականներէն իւրաքանչիւրի ձեռքին մէջ կար մասունք մը Թաղէոս Առաքեալի, Բարթողիմէոս Առաքեալի, Սանդուխտ Կոյսի, Գրիգոր Լուսաւորչի Ալը, Գեղարդը, յատուկ ափսէի մը մէջ պալատան իւղը. անոնք իրարու ետեւ ժօտեցան միւռնոսի կաթնային, օրհնելու համար բուրումնաւէտ ծաղիկներով և պալատաններով յատկապէս պատրաստուած սրբազան իւղը: Ընթերցուածներէն ետք, Վեհափառ Հայրապետը ժօտեցաւ կաթնային և անոր մէջ լցեցուց նախ պալատան իւղը, ապա՝ Հին միւռնոսը, և նորոգուած միւռնոսը օրհնեց Գրիգոր Լուսաւորչի Ս. Ալըով և Բարթողիմէոս Առաքեալի բերած Գեղարդով: Ետացող միւռնոսին շուրջ Կաթողիկոս, զոյգ Պատրիարք

ներ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ առաջնորդներ և եպիսկոպոսներ երգեցին «Սրհնեացի և սրբեցի սրբալոյս ժիւղոնն» և յուզումը արթնեց ամբողջ ժողովուրդի ծովն, բարձրանալու համար առ Աստուած՝ յայտնելու Հայ ժողովուրդի երախտագիտութիւնը, որ անգամ մը ևս Գրիգոր Լուսաւորչի տեսիլքն ծնած Տաւադի մէջ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի յաջորդը Գրիգոր Լուսաւորչի խնդիրներն կր խառնէր նոր ժիւղոնն մէջ, ազաւոյնելու համար շարունակութիւնը աստուածային օրհնութեան և շնորհին, եկած Հայ ժողովուրդին և նորէն իջնող մեր Հայրենի հողին վրայ։ Բոլորին արտէն անցաւ սարսուռը Հոգեպաշտօնին, բոլորն ալ զգացին թէ դարձեալ կը բացուէին երկինքի դռները և Սուրբ Հոգին կ'իջնէր սրբազան աշն իւղին մէջ, որ Հայաստանի և Սփիւռքի

Մաս մը Ս. Էջմիածնի շրջափակին մէջ հաւաքուած հաւատացեալներու ծովածաւալ բազմութեանը։

Հայ ժողովուրդին տիտի տանէր շունչը Սուրբ Հոգին և զրոյժը աստուածային օրհնութեան։ Անգամ մը ևս բոլորի սրտերուն մէջ կ'իջնէր խորհուրդը Հայ ժողովուրդի տեսլու և զարմեալ ու միշտ վերապրելու կամքին։ Նոր սրբազոր-ծուած ժիւղոնի կաթան նորէն կը ծածկուէր ճերմակ շղարշով և եկեղեցական դասը կը ժօտեմար համբուրելու Նոր Ուխտի այս տապանակը, որուն ներկայութիւնը Սուրբ Էջմիածնի մէջ անգամ մը ևս կ'ազաւոյնէր Հայ ժողովուրդը թէ հաստատուն է Հայաստանեայց Եկեղեցին և թէ զգրուած դժոխաց զնա մի՛ յաղթահարեցեն։ Հայ ուխտաւորները և բարեպաշտ բազմութիւնները շարքով ժօտեցան ժիւղոնի կաթանին և անոնք ևս իրենց հաւատքի քերձ համբոյրը դրին աշնակը։

Յաւարտ արարողութեան, Կաթողիկոսական Թափօրը իջաւ Սեղանէն և ուղղուեցաւ Վեհարան: Կաթողիկոսական զահարահէն ներս, յանուն եկեղեցական դասին և արտասահմանէն փութացած պատգամաւորներուն և ուխտաւորներուն, խօսք առաւ Արևմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գերշ. Տ. Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեան: Ի ժիջի այլոց, Նորին Սրբաշուքինը ըսաւ.

Աստուածարեալ Հայրապետ,

Այսօրուան պատմական և վիճաշուֆ սրբայայտ միւռոնի օրհնութեան առթիւ քոյլ տուի՜ յանուն Հայ հոգեւոր դասում, Հայ հաւատացեալներում և ամբողջ Հայ ժողովուրդին որ ի հայրենիս և ի ափիւս աշխարհի սրտագին շնորհաւորել և յայտնել ամենում երախտագիտական զգացումները Ձերդ Ս. Օ. ծութեամ:

Ձեր հայրապետութեան քամ և մէկ երջանիկ տարիներու ընթացքին Աստուած բախտաւոր առիթը շնորհեց Ձեզի չորս անգամ կատարելու Սուրբ Միւռոնի շնորհաբաշխ օրհնութիւնը. բայց այսօր ամենէն պատմականն ու մեծաշուքը եղաւ վառն գի ոչ միայն բազմահազար հաւատացեալներ խանդավառութեամբ, երկիւղածութեամբ և արցունքաւ աչքերով հետեւեցան այս քացառիկ և հոգեպարար արարողութեան, այլ նաև ամբողջ մասնակցեցան առաջին անգամ ըլլալով պատմական և բոլոր բոյր եկեղեցիներու բարձրաստիճան մերկայացուցիչները, որոնց անունները Դուք արդէն յիշեցիք Ձեր այնքան հոգեշունչ և պերճախօս պատգամին մէջ:

Սուրբ Միւռոնի օրհնութիւնը մեր եկեղեցւոյ ամենէն ժողովրդական և խորհրդաւոր արարողութիւնն է, որ Ս. Հոգւոյն շնորհները կ'իջնեն և Ս. Միւռոնի միջոցաւ կը բաշխուին Հայ հաւատացեալներուն. ան, մեր ժողովուրդի հոգեկան կեանքի ամենէն քանձաքցեալ արտայայտութիւններէն մէկն է որ ռուկի շղթայով մը մեզի կը կապէ մեր անցեալ և մեր հաւատաւոր հայրապետներու ստեղծագործ ոգիին, որոնց արժանաւոր յաջորդն է՜ Դուք և կը զօրացնէ և կը վերապրեցնէ մեր ազգային սրբութիւնները, մեր Գրիստոնէական հաւատքը և սէրը մեր հոգեւոր մշակոյթի արժէքներում:

Կուգեմ վստահեցնել Ձերդ վեհափառութիւնը որ այս պատմական և յիշատակելի օրուան առթիւ ամբողջ Հայ ժողովուրդին մտածումներն ու զգացումները կեդրոնացած են Մայր Հայրենիքի սիրտին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ կատարուող Սրբալոյս Միւռոնի օրհնութեան և շինարար, ազգասէր և աստուածարեալ Հայրապետիդ 20 տարիներու արդիւնաշատ գործունէութեան շուրջ:

Մեր ժողովուրդի պատմութիւնը ալեկան ծովու մը կը մտնի, որուն միակ ամուր խարիսխը, խաղաղ մատահանգիստը եղած է մեր Ս. Եկեղեցին, և ամբողջ հայրապետները, ամբողջ ոչ միայն հոգեւոր, այլ նաև քաղաքական առաջնորդները եղած են ամբողջ ժողովարին պայմաններում մէջ:

Յանուն ամբողջին, վեհափառ Հայրապետ, դարձեալ շնորհակալութիւն և երախտագիտութիւն Ձեզի. մաղթելով, որ Աստուած տակաւին շատ երկար, առողջ կեանք պարգևէ Ձեզի, քրպէսիդ այսպիսի պատմական, համազգային և համակեկեղեցական դէպքերով պայծառացնէ՜, տարածէ՜ և լուսաւորէ՜ քրիստոնէական լոյս հաւատքը, ի փառս Աստուծոյ և ի պայծառութիւն Հայ յաստանայց Առաքելական Եկեղեցւոյ և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի:

կէսօրէ ետք, Վեհափառ Հայրապետը ճաշի հրաւիրեց հոգեւորական դասը ամբողջութեամբ, հիւր եկեղեցականները, Հայաստանի ներքին թեմերէն և արտասահմանէն եկած արքեպիսկոպոսները, եպիսկոպոսները, վարդապետները, քահանայ հայրերը, ինչպէս նաև օտար եկեղեցական հիւրերը:

Գ. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆՏԻՍՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 27ին, Վեհաբանի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ յատուկ հանդէսը, նուիրուած Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Առաջին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ջանամեայ զահակալութեան: Ներկայ էին և նստած Կաթողիկոսին շուրջ՝ Ն. Սրբութիւն Բիմեն, Պատրիարք Համայն Ռուսոյ, Ն. Սրբութիւն Դաւիթ, Պատրիարք-Կաթողիկոս Համայն Վրաստանի, Ն. Սրբութիւն Պազդիկոս Մատթէոս Մար Թոմա, Կաթողիկոս Հնդկաստանի և Արևելքի, Ս. Երուսաղէմի և Կ. Պոլսոյ Սրբազան Պատրիարքները, Վատիկանի ներկայացուցիչ՝ Ն. Վսեմ. Կարտինալ Ռալլըպրանտզ, Արքեպիսկոպոս Հոլանտա, յի, Ն. Վսեմ. Էլլիսըն Եպիսկոպոս, առաջնորդ Լոնտոնի և ներկայացուցիչ Քէնթըրբորի Արքեպիսկոպոսին, Գերշ. Տ. Կերմանոս Արքեպիսկոպոս և Մետրապոլիտ՝ ներկայացուցիչ Երուսաղէմի Յունաց Պատրիարքին և Ն. Հայրութիւն Տ. Մաուրիլիօ Սաբի Վարդապետ, Վանահայր Ծրոնչիսկեան Միաբանութեան և Քիւսթոս Սուրբ Տեղեաց: Իսկ անոնց ետին՝ Հայ և օտար եկեղեցական դասը: Դիմացը, դահլիճին մէջ, առաջին կարգի վրայ կը նշմարուէին Ն. Վսեմ. Տիար Սարգիս Գասպարեան՝ Հայ Եկեղեցւոյ Գործերու Պորտուգի Նախագահ, Ակադեմիկոս Լեւոն Պաշկեան՝ Տնօրէն Երևանի Զեռպարաց Մատենադարանին, Տիար Վարդգէս Համազասպեան, Նախագահ Սփիւռքահայ Կոմիտէին, րադմաթիւ փրօֆէսէօրներ, Տէր և Տկն. Սարգիս Քիւրքճեան, Տիար Գէորգ Պազըճեան, Տիար Արծրուն Զրբաշեան, Տիար Նուրահան Ծրէնիկեան և ուրիշ բարերարներ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, ինչպէս նաև Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. Աճէմեան, որ Ամենապետն էր օրուան հանդէսին:

Հակիրճ խօսքով ժբ բացուած յայտարարելէ ետք օրուան հանդէսը, Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս հրաւիրեց բոլոր ներկաները շոտնկայս արտասանելու «Հայր մեր»-ը միաբան: Ապա նուազուեցաւ Պետական Հիմնը և անմիջապէս ետք, յանուն Կեդրոնական Յոբելինական Յանձնախումբին, խօսք առաւ Ամեն. Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոս, Պատրիարք Աթոռոյ Ս. Երուսաղէմի:

Հանդիսատար գիտակցութեամբ, որուն խորքը հիացում կը կազմէ, Հայ ժողովուրդը ամենալաւ իր յարգամքի տուրքը կը բերէ վերատիմ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Վեհափառ Կաթողիկոսին, ամոր քանամեայ գահաւորութեամբ յոբելանանին առիթով:

Մեծ մարդոց հոգիին բացատրութիւնը պէտք է որոնել հոգիին մէջ այն ժողովուրդին, որուն ծոցածին գաւակներն են ամոնք: Անշուշտ բարեպաշտ մօր մը և ազնուակամ հօր մը հոգիէն ստացած է այսօրուան յոբելիարը իր հոգիին կայծը, որ այժմ խառնվի է վերածուծի իր մէջ, մեր ցաւերուն և կարիքներուն իբրև սպեղամի և փարոս առաջնորդութեան: Մեծ մարդերը անձնատրեալ արտայայտութիւններ են իրենց ցեղին ու ժամանակին. անոնց կեանքի պատմութիւնը պէտք է որոնել ոչ թէ հոյլ մը թուականներու և ծանօթութիւններու մէջ, որոնցմէ կը հիւստի կենսագրութիւն մը, այլ լուսաբանութեան մէջ այն

ճգտումներում և շարժառիթներում՝ որոնք կը յատկանշեն ամենց ժամանակն ու միջավայրը :

Անոնք որ տակաւ կրցին նանչնալ Նորին Սուրբ Օծուքիւնը իր իզմերու անկեղծութեանը մէջ և մեր ժողովուրդին խոր կարիքները, կ'զգան այժմ թէ Լուսաւորչի Աթոռին գահակալ ըլլալու իր ընտրութիւնը ճոր թաւակամի մը առաւօտը կը բերէր Հայ Եկեղեցւոյ երկնքին ներքեւ : Այս մտածումը իր մէջ ունիչ ունի պատրաստակամ, վասնզի արդիւնք է ոչ թէ գագաւտի՝ այլ սկզբունքի մը : Այդ սկզբունքը այն համոզումն է, թէ համայնքներու շինութեան գործը կը կարօտի բարոյական ուժերու, որոնք երևան կուգան հոգեկան առաքինութիւններով հարուստ գործիչներու միջոցաւ :

Հայութեան լաւագոյն օրերը կը գուգադիպին միշտ իր բարոյական մեծութեան թաւակամներուն : Այդ թաւակամներէն իւրաքանչիւրին վերեւ կը առաւանդէր դէմքն ու ամունքը տեսիլքով լեցուն մարդոց, որոնց մէջ կ'ապրի Աստուծոյ հոգին, առաջնորդութեան մշտնջենալ ուժը : Այդ հոգիէն բաժին մը կայ Նորին Ս. Օծուքիւն Վազգէն Կաթողիկոսին մէջ : Առանց այդ հոգիին, ամեն օր մարդուն մէջ ապրող կենդանի տեսիլքին, մենք պատրաստիք գտնել եմք միայն : Առանց այդ կենդանի շունչին, մեր խօսքը բարբառցանք է, իսկ մեր գործը աւիմաստ շարժումներու տեսարան մը :

Նորին Սուրբ Օծուքիւնը հոգիի և տեսիլքի մարդ է, մեր օրերու ամեն մէկ պատկանելի և բացառիկ արժէք ներկայացնող դէմք : Անհատներու կեանքին մէջ քիչ անգամ կարելի է հանդիպիլ որ պատուոյ և դիրքի յառաջդիմութիւնը գուցենքաց քալած ըլլալ գուտ անձնական արժանիքին հետ, ինչպէս կը հաստատուի Նորին Ս. Օծուքիւն Վազգէն Կաթողիկոսի պարագային : Այս է պատճառը անտարակոյտ որ իր կեանքը տեսարան մը ըլլալէ աւելի փառք մըն է մանաւանդ. գայն դիտելով մարդ հրճուանքէն աւելի կը սարվի, այսինքն կ'անի փորձառութեամբ և հոգեով : Անոնք մարդեր են, որոնք կրնան կարդալ անկեղծ մարտնչիին վրայ իրենց ժողովուրդին նականազիրը : Որոնք կրնան լսել ձայնը որ գրեթէ իրենց ժողովուրդի առաջնորդութեան կը կանչէ :

Հասկացողութեան խոշոր տարբերութիւն մը կայ անշուշտ արժէքի և արժանիքի ըմբռնումներում միջեւ : Առաջինը վիճակ մըն է, իսկ երկրորդը յաւելեալ առաքինութիւն մը, որուն կարելի է տիրանալ կամով և գիտակցութեամբ : Ենթիւ արժայարդի արժէք է անշուշտ, բայց այդքան միայն. անոր բուն արժանիքը մարդ կ'ունենայ այն տոնն երբ արժէքը կարենայ վերածել արժանիքի : Անա թէ ինչպէս Նորին Սուրբ Օծուքիւնը աւելի քան երեսուն տարիներ անձնագոյն յօժարութեամբ մուրհիւլե տոք ինքզինք կոչումներու ամենէն խոր հրդարարին և ազնուականին, կրցած է բարձրաճալ քանակութեամբ քանակաւ յապետութեան, շնորհիւ իր անբասիր նկարագրին, իմաստութեան, հոգեկան կարողութիւններուն և արդիւնատու գործունէութեան :

Գործը գոր քան տարիներ առաջ ստանձնեց Նորին Ս. Օծուքիւնը, դիւրին չէր : Բալորս ալ գիտեմք թէ Աթոռները փառապատեմ գտնել ըլլալէ աւելի խաչեր են : Դժուարութիւնները շատ յաճախ այնքան մեծ են, որ հրաշքներու պէտք կայ գտնում դիմակայելու : Սակայն ազգին վստահութիւնը առաջին մէկ օրէն այնքան մեծ եղաւ իր սիրելի Հայրապետին նկատմամբ, որ սիրով պահանջեց որ գործուի այդ հրաշքը : Մայր Տաճարի նորոգութիւնը, վեհաբանի բարեկարգումը, ճեմարանին և Տպարանին սրտած մոր թափը և Մայր Աթոռի տնտեսական վերականգնումը առէջներ եղան հրաշքի այդ թեգանին :

Աւերներէն վերականգնող նորապետուր Մայր Հայրենիքի կողմէն Նորին Ս. Օծուքիւնը զիսցաւ շինել, գարդարել և ծաղկեցնել Մայր Աթոռ Ս. Էջ-

միածինը: Հայ ժողովուրդը անցնող յիսուն տարիներում արքայական պատմութեան հազար տարիներու մէջ դարերէ ի վեր նստած սգաւոր Մայր Հայրենիքին, իսկ Վազգէն Կաթողիկոս այդ պատմութեան հազար տարիներէ: Անոնք, այդ յաւիտեական գոյց մայրերը, քօթափած իրենց դարաւոր փոշին, այժմ իրարու կը մային քաղցր ժպիտով, խրատ սրբազան դամակը վշտի և բըշտութեան կոկորդին:

Նման եռամեծար հայրապետներում, Նորին Ս. Օծուքեան համար Հայոց հայրենիքն ու ժողովուրդը անշամանդալ ճշմարտութիւններ են, որոնց պէտք է միշտ հաւատարիմ մնալ ի գին ամէն գոհադուքեան: Իսկ Հայ եկեղեցին անմահանդ դորշ մըն է, Լուսաւորչի կանքեղը որ կը լուսաւորէ մեր անցեալի սխրագործութիւնները, ինչպէս նաև ապագայ վաղորդայնները: Այս մտաւոր սիւ մզումին տակն է որ ան գործեց քսանէ ակնի տարիներ, եռանդով, սիրով և հաւատարմութեամբ, իբրև արժանաւոր պետը Հայ եկեղեցիին:

Տակաւին, հովուապետի գաւազանը առած քանի անգամներ, Նորին Ս. Օծուքեանը շրջած է աշխարհէ աշխարհ, գաղութէ գաղութ, օրհնելով, սխափելով և հրահանգելով աշխարհացիի իր հօտը Ս. Էջմիածնի և վերածնող Մայր Հայրենիքի գազարմովն ու գաղափարով: Այդ գոյց գազարմներու ռակի գետն է որ կը հոսեցնէ ան, տարիներէ ի վեր, արտասահմանի մշտնջերմութեամբ իր պանդուխտ գաւազաններու հոգիէն ներս:

Ի վերջոյ պէտք է գիտնանք թէ Ս. Էջմիածինը ոչ միայն բարձր բերդն է հաւատքին, այլ նաև ռակի կամարը Հայ Սփիւռքի և Մայր Հայրենիքի միջև: Սրբազան տապանակը որուն մէջ տակաւին պահուած կը մնայ հազար անգամ նահատակուած բայց յաւերժ կենդանի ժողովուրդի մը հոգեւոր մխիթարութեան և հաւատքի մուրհակը: Ան մեր դարաւոր մութերը լուսաւորող փառսն է եղած, մէկ ուրիշ երեսը մեր հայրենիքին ու ժողովուրդին: Ամէն անգամ երբ աղէտներ հարուածներ են մեր մէջ երեսը, մենք միւսն ենք դարձնուցեր, մշտնջերմութեամբ մեր ազգային գոյութիւնը: Առանց Ս. Էջմիածնի, մեր ժողովուրդի հոգեւոր երեսին, շատ բան պիտի պակսէր մեր կեանքին և մեր ժողովուրդի ապագայ սխրագործութիւններէն: Չկայ ստեղծագործութիւն, մէջն ըլլալով նաև գեղեցիկ տիեզերքին, եթէ անոր պակսի հոգեկան տարրը որ կը բոցալսուէ գայն իր հոգիին ռիթմովը:

Դժուար է անշուշտ արժանիքներու համեմատական կշիռը կազմել, սակայն մարդիկ մեծ են համաձայն իրենց ճշմարտութեան: Անոնք որ կը խիզախեն իրենց անձին համար, իրենց կեանքը կ'արժեն. անոնք որ կը պայքարին ի խնդիր աշխարհի միութեան բարիքներուն, աշխարհը կը գտնեն լոկ. իսկ անոնք որ կը ձգտին իրենցմէ անդին, յաւիտեական և համայնական ճշմարտութիւններուն, մտածողներն են մարդոց որդիներէն, որոնք գիտեն մարդոց բերել կարելի մը լայն և ակն մը բարիք, ամոհելու անոնց կիզի պատուը:

Վեհափառ Տէր, թոյլ տուէ՛ք որ յանուն Հայ եկեղեցւոյ լուսութեան, պաշտօնէութեան և ժողովուրդին, շնորհաւորեմ Ձեր գահակալութեան քան. ստեղծելով ի սրտէ՛ք որ Աստուծային օրհնութեամբ տակաւին երկար ապրիք, իբրև իմաստուն գիտապետ և ժիւր մատուցող մեր եկեղեցիին: Ապրիք երկար, իրականացնելու ոչ միայն ձեր իզգայը, այլ նաև որպէսզի տեսնէք իրականացումը մեր ժողովուրդի դարաւոր երազին:

Ողորմած Աստուծոյ մեր հայրերուն բոլոր միշտ անասան պահէ Լուսաւորչի գահը, ինչպէս նաև Սովետական մեր հայրենի աշխարհը. բոլոր իր վերայէն չանցնի բնաւ ան թեր չարիքին, և իր կողերուն չժամբանայ բռնակցող բռնակալին: Չպակսի բոլոր իր հոգիներէն Հայ բազուկը շինարար, իր գործարան.

ներեմ՝ ձայնը աշխատանքի ոսկի մուրմին: Առատ ըլլամ միշտ հնձաճները բարի-
 քին և բացուի ժպիտը երջանկութեան հոգիներում մէջ, որպէսզի կարենանք ը-
 սել մեր սիրտներու խորին. Ովստմա մարանորոգ յարուցելոյն մեր Եկեղեցիին
 և Հայրենիքին:

*Կարգադրուած էր Յանձնախումբին կողմէ որ բոլոր խօսուած ճառերը
 Թարգմանուին Փրանսերէնի կամ անգլերէնի և բաժնուէին օտար Հիւրերուն.
 այնպէս որ անհրաժեշտ չեղաւ հայերէնէ օտար լիզուներու Թարգմանելու հա-
 յերէնով արտասանուած ճառերը:*

*Երուսաղէմի Սրբազան Պատրիարքին յաջորդեց Գերշ. Տ. Կոմիտաս
 Արքեպիսկոպոս, Առաջնորդական Փոխանորդ Ալլարատեան Թեմին և անդամ
 Գերագոյն Հոգևոր Խորհուրդին, որ կարդաց խնամքով պատրաստուած զեկու-
 ցազիր մը, երկաթորէն նկարագրելով Վեհափառ Հայրապետի քառամեայ դ-ր-
 ծունէութիւնը՝ իր բոլոր երեսներով:*

*Այնուհետև Գերագոյն Հոգևոր Խորհուրդի անունով, Գերշ. Տ. Շահէ
 Արքեպիսկոպոս կարդաց յատկապէս պատրաստուած Հետեհալ ուղերձը.*

Տեսուն Տեսուն Վազգէմի Առաջնոյ

Աստուածաբնալ և Սրբազմառար

Հայրապետին Ամենայն Հայոց

Ի Սուրբ Էջմիածին

Վեհափառ Տէր,

Յայտ առնեմք Սրբութեան Ձերոյ, եթէ Գերագոյն Խորհուրդ աստուա-
 ծակառոյց Աթոռոյս Սրբոյ Էջմիածնի, Խորհուրդ ի մէջ տրարեալ, անդամաց
 զեկեղեցաշէն, Էայրենամուէր և յոգմաջամ գործս շնորհագարդ Հովուապետիդ
 Ամենայն Հայոց:

Յաւուրս քառամեայ վեհաշում գահակալութեան Մեծի Քահանայա-
 պետիդ, Եկեղեցի Հայաստանեայց, որ խրթնացեալ էր ի բարեգարդութիւնէ
 բերին, յայժ պայծառացաւ և բարձրագլուխ կամակարութեամբ երեսիլի եղև
 յաշխարհիս և յազգիս մերում:

Վասն որոյ Գերագոյն Խորհուրդ Մայր Աթոռոյս Սրբոյ Էջմիածնի, ի
 տրիսուր աստուածաբանոյ գործոց Եպիսկոպոսապետիդ Ամենայն Հայոց, այլ-
 և ի Յշմանարումն քառամեայ գահակալութեան Ծայրագոյն Պատրիարքիդ և
 Կաթողիկոսիդ առիւմանեաց շնորհել մեծագործ Գահակալիդ Մեծի Աթոռոյս և
 Հովուապետիդ, գահամակուռ և գոսկեհաւ ԱՐՄԻԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՅԻՆ, յանուն
 Մերս Սրբոյ Եկեղեցւոյ և համայն ժողովրդեան Հայոց:

Վեմից վեհագոյն, ընկալ քաղցրութեամբ զայս պարգև ազգանուէր,
 որ վայել է Մեծի Հօրդ, քանզի Դու ես Հովիւ քաջ և իմաստուն քրիստոսաբնիմ
 Եկեղեցւոյ և Քև պարծին Եկեղեցի Հայաստանեայց և ամենայն ժողովարդ
 Հայոց:

«Թագաւոր երկնաւոր, զեկեղեցի քո անշարժ պահեա, և զգաւազան իշ-
 խանութեան մերոյ Հայրապետի, պայծառացուցեալ ծաղկեցոյ յամայր ամս»:
 Ամէն:

Անդամք Գերագոյն Հոգեւոր հոգեւորդոյ՝

ՍԵՐՈՎՐԷ ԱՐԳԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՐԳԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՇԱՀԷ ԱՐԳԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՅՈՒՍԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ԱՌԱՔԵՆԻ ԱՌԱՔԵՆԵԱՆ
ԱՐԱՐԱՏ ՂԱՐԻՊԵԱՆ
ՍԱՐԳԻՍ ՄԵԼԻՔԵՆԵԱՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՕԺՈՒՋԵԱՆ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

27 Սեպտեմբերի 1976 թ.

Ապա Գերշ. Տ. Սերովբէ Արքեպիսկոպոս յանուն Գերագոյն Հոգեւոր
Խորհուրդին, Վեհափառ Հայրապետին կուրծքը զարդարեց յատկապէս պատ-
րաստուած ոսկեայ արծիւով:

Օրուան Ատենապետը խօսք տուաւ ՀՍՍՀ Միեմարներին Սովետին կից
Հայ Եկեղեցւոյ Գործերու Խորհուրդի Նախագահ Տիար Սարգիս Գասպարեա-
նին, որ յանուն Հայաստանի Կառավարութեան և Հայ Եկեղեցւոյ Գործերու
Խորհուրդին, ինչպէս նաև իր անձնական անունով ներկայացուց սրտազին շը-
նորհաւորութիւններ Վեհափառ Հայրապետին: Ան ի միջի այլոց ըսաւ. «Քա-
ջատեղեակ Հայ ժողովուրդի ազերգական քայց հերոսական պատմութեան,
Ձեր գործունէութիւնը մերշնչեցաւ միշտ մեր հիմ և քաղաքակիրթ ժողո-
վուրդի երեմ հազար տարուամ պատմութեան գիտակցութեամբ, ժողովուրդ
մը՝ անցած դժուար և մամը չունցող փորձամքներ, ժողովուրդ մը՝ անհա-
ւասար մակատաւարտներ մղած և իրագործած փառաւոր քաջագործութիւն-
ներ. արի այս ժողովուրդը, որ գտնուեցաւ ահաւոր վտանգին առջև վերջնա-
կանապէս ջնջուելու ժողովուրդներու ցանկէն, այդ ժողովուրդը կրցաւ դարձ-
եալ ուշքի գալ, ռաքի կանգնիլ, շտիկ ազնայալը, ելիլ իր միեակցութեան քա-
րայրին մէջէն ինչպէս վեպի Միքիլը, և ակամջ տալով ազգային և ընկերային
արդարութեան ծայնին, մտաւ խիզախօրէն և անալլալ հաւատքով Սովետա-
կան Միութեան ազատ ժողովուրդներու ընտանիքէն ներս»:

Պարոն Գասպարեանի ողջոյնի խօսքէն ետք, Հանդէսը ընդմիջուեցաւ
քառորդ ժամ դադարով, որմէ ետք օրուան Ատենապետ Գերշ. Տ. Շահէ Արքե-
պիսկոպոս Հրաւիրեց Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարք Ամեն. Տ. Շնորհ Արք-
եպիսկոպոսը, որ ըսէ իր ողջոյնի խօսքը՝ ի դիմաց Հայ Եկեղեցւոյ Նուիրապե-
տական Աթոռներուն և Թեմերուն: Ամեն. Պատրիարք Սրբազանը իրեն յատուկ
նորութեամբ և հաւատքի շունչով արտայայտեց Հայ Եկեղեցականութեան հա-
ւատարմութեան, Հիացումի և յարգանքի խօսքը իր մեծ Հովուապետին նկատ-
մամբ՝ իրեն Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, իրեն Հայաստանեայց Եկեղեցին Ա-
ւստարանի շունչով և Առաքելական ոգիով ներշնչող մեծ եկեղեցական, և բե-
րաւ Նորին Սուրբ Օծութեան՝ շնորհաւորութիւնները նաև Թուրքոյ ամբողջ
Հայութեան:

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը երբ Իր թոսքը կ'ըսէ կարողիկոսական գահակալութեան Բաժնեմասկի համդիսութեան ընթացքին :

Ամեն. Տ. Շնորհք Պատրիարքին յաջորդեց Համայն Ռուսիոյ Պատրիարք, Ն. Սրբութին Բիժենը : Նորին Սրբութեան խօսքը ուսուերէնէ Հայերէնի թարգմանեց Պրն. Հայկ Առաքելեան : Ստորե կու տանք Ռուս մէծ եկեղեցականին զեղեցիկ վկայութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին նկատմամբ .

Ձերդ Սրբութիւն, սիրեցեալ եղբայր ի Քրիստոս, Ամենայն Հայոց Մայրազոյն Պատրիարք-Կաթողիկոս Վազգէն Ա,
Բարձրապատիւ Հովուապետներ և Հովիւներ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու,
Թանկագին եղբայրներ ու քոյրեր,
Յարգելի եիւրեր .

Մեր սիրտը նորից լցուած է ուրախութեամբ դէպի ամենայն Հայոց եղեռնը կենտրոն՝ Սուրբ Էջմիածին կատարած մեր անմոռանալի այցելութեամբ, Հայ եկեղեցու իմաստուն և քարի Հովուապետ Նորին Սրբութիւն Վազգէն Կաթողիկոսի և նրա բոլոր գործակիցների հետ Մեր ունեցած եղբայրական շփոխակցող յարաբերութեամբ :

Այս անգամ Մեզ այս օրհնեալ երկիրը բերեց Մեր հագու և սրտի մզու-
մը, որպէսզի հազարդեմք Ձեզ, Ձերդ Սրբութեանը, Ռուս Պրավասլաւ Եկեղե-
ցու բարձրաստիճան մերկայացուցիչներին, հոգևոր դասին և հաւատացեալ ժո-
ղովրդի սրտագին ողջոյնները Ձեր Հովուապետական 20ամեայ արդիւնաշատ
գործունէութեան առթիւ:

Բերելով Մեր եղբայրական ողջոյնները, միաժամանակ յայտ ենք
յայտնում և աղօթում, որ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը բազմապատկի Ձերդ
Սրբութեան ուժերը՝ հետագայում ևս ծառայելու Նրա ամենատուրք անուին և
Հայաստանեայց մեծ Եկեղեցուն:

Գտնուելով Ձեր հիմնաւորաց և օրհնեալ երկրում՝ Մենք մտնով գմում
ենք դէպի այն հեռաւոր ժամանակները, երբ Հայ ժողովրդի մէջ մօր էր ծագում
քրիստոնէական հաւատքի արշալոյսը առաքելական բարոյութեան միջոցով,
որով սկիզբը դրանց Քրիստոսի Աւետարանի տարածմանը Հայաստանում:
Մենք վերջիշում ենք Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի քափած ջանքերը, ինչպէս
նաև Հայ ժողովրդի և նրա Եկեղեցու անցած պատմական տաժաճելի ուղին:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին միշտ էլ եղել է Հայ ժողո-
ւրդի կոզիին, երբ նա ծանր փորձութիւններ է կրել: Հայ Եկեղեցու հեղինա-
կութիւնը իրօք որ շատ մեծ է ոչ միայն մեր Հայրենիքում, այլ և ամբողջ աշ-
խարհում: Դրա վկայութիւնն է այս համդիսաւոր ժողովը, որի մասնակիցների
քում մենք տեսնում ենք քրիստոնէական միւս Եկեղեցիների յարգարժան մեր-
կայացուցիչներին, որոնք եկել են կիսելու Հայ հաւատացեալ ժողովրդի այս
երջանիկ հանդիսութեան ուրախութիւնը:

Ռուս Պրավասլաւ Եկեղեցին յատուկ յարգանք ու սէր է տածում դէպի
Հայ Առաքելական հմադարեան Եկեղեցին: Աշխարհագրականօրէն մենք մօտիկ
ենք իրար, մեր ժողովուրդների ձակատագրերը սերտօրէն շաղկապուած են
միմեանց պատմականօրէն, մենք միակամ ենք անտարաճական ուսմունքի
հաստատման մէջ, իրար հետ ունեցած մեր բարեկամական յարաբերութեան,
դէպի մեր մերձաւորները տաժած ծառայական սիրոյ, երկրի վրայ խաղաղու-
թեան գործի ամրապնդման և մեր սովետական մեծ պետութեան բարիքների
բազմապատկման մէջ:

Մենք վստահութիւն ենք յայտնում, որ Մեր այս այցելութիւնը անլի
ևս կ'ամրապնդի եղբայրական սրտագին սիրոյ կապերը մեր սուրբ Եկեղեցիներ-
սի միջև:

Ձերդ Սրբութիւն, քոյլ տուէք Մեզ Ռուս Պրավասլաւ Եկեղեցու անու-
նից մէկ անգամ ևս սրտագին ողջունել Ձեզ այս ճշմանալից օրուայ առթիւ,
չերմօրէն շնորհաւորել Ձեզ Ձեր սրբազան յարելեանի կապակցութեամբ, միա-
ժամանակ ողջունել Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու Խղիսկոպոսաց և
ամբողջ հոգևոր դասին, ինչպէս նաև հաւատացեալ ժողովրդին, որ ի Հայաս-
տան և ի սփիւռս աշխարհի:

Մենք յայտնում ենք Ձերդ Սրբութեանը Մեր սրտագին շնորհակալու-
թիւնը Ձեր սիրալիր ու առատաճեռն հիւրասիրութեան համար և ամբողջ հռ-
գով մաղբում Ձեր գլխաւորած Եկեղեցուն հետագայ ծաղկում, իսկ անձամբ
Ձեզ՝ քայտաղբութիւն, առտուածատուր ուրախութիւն և յաջողութիւն Ձեր
բոլոր հետագայ ճեղհարկումների մէջ:

Թող մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը երկաթ տաքիներ պահպանի Ձերդ
Սրբութիւնը բարեյաջողութեամբ:

Բիմեն Սրբազան Պատրիարքին յաջորդեց Ն. Վսեմ. Կարախան Ռուբլը-պրանտզ, որ խօսեցաւ Ֆրանսերէն, ի դիմաց Հռոմէական Եկեղեցիին և Հռոմի Սրբազան Քաջանայակերտին : Ստորև կու տանք այդ խօսքին հայերէն թարգմանութիւնը.

«Ձերդ Սրբութիւն,

Այցելել էջմիածին, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սրբազան ֆաղաբ, կը մնայ միշտ խոր ուրախութիւն մը, նախ Հայերում համար, որոնք աշխարհի բոլոր երկիրներէն ուխտի կու գան այստեղ այն գաղթաշխարհէն՝ ուր Ձեր ժողովուրդի աշխուժ ռզին տարած է գիրեմի իբրև սփիւռք, սակայն նոյնպէս ուրիշ ազգի քրիստոնեաներում համար, ինչ ալ ըլլայ անոնց եկեղեցական պատկանելիութիւնը :

Այս անգամ Պօղոս Զ Պապը, որ մեծ համակրութիւն մը կը պահէ Ձեր Եկեղեցիին նկատմամբ, մանաւանդ Ձերդ Սրբութեան այցելութենէն ետք Ս. Քաղաքը՝ Հռոմ, ընդունց Ձեր հրաւերը՝ էջմիածին գրկելու յատուկ առաքելութիւն մը, երկու գլխաւոր պատճառներով. նախ՝ սրբազան միւռոնի օրհնութեան արարողութիւնը, և ապա՝ Ձեր Կաթողիկոսութեան փանաւնակի համադիտութիւնը :

Սուրբ միւռոնի օրհնութիւնը Եկեղեցիին համար ունի հոգևոր մեծ կարևորութիւն : Անոր ամենէն յայտնի նշանակութիւնը կարևորութիւնն է որ այդ արարողութիւնը ունի նշելու համար Եկեղեցիին միութիւնը :

Սրբազան միւռոնը, օրհնուած Եկեղեցւոյ Պետին կողմէ, կ'երթայ այստեղէն դէպի բոլոր քիմերը և բոլոր ծովսերը. այսպէս կ'ստիպուի որ կը յայտնուի եպիսկոպոսին հետ :

Սրբազան միւռոնը կը գործածուի խորհրդակատարութիւններուն համար : Ան նշանն է Սուրբ Հոգիի գրոշմին : *Christma* բառը կը յիշեցնէ Քրիստոս բառը, որ Օծեալն է Աստուծոյ : Ան ստանձնած է ծառայի կերպը, պահելով հանդերձ իր մէջ Աստուածային լոյսութիւնը և այսպէսով ան օծած է իր մարդկութիւնը, լեցնելով զայն Սուրբ Հոգիով :

Ան փչեց նոյն Հոգին իր առաքելներուն վրայ, ըսելով. «Ընդունեցէ՛ք Սուրբ Հոգին» : Ան տաւ ամբողջ Եկեղեցիին Սուրբ Հոգին՝ Պենտեկոստէի օրը : Առաքելները շարունակեցին տալ այդ Հոգին անոնց՝ որ կը մկրտուէին : Անով քրիստոնեան կ'ըլլայ Աստուծոյ օծեալը, և յատուկ կերպով մը կը կապուի Քրիստոսի՝ որ գերազայն Օծեալն է : Սուրբ միւռոնը ուրեմն նշանն է ոչ թէ որեւէ օծումի, բայց օծումի՝ Սուրբ Հոգիով և միութեան Քրիստոսի մէջ : Միացած Քրիստոսով, քրիստոնեաները իրարու մէջ կ'ապաւած են հոգևոր այն կապով որ Եկեղեցիին խորհրդակատարական իրականութիւնն է :

Ուրեմն սրբազան միւռոնը նշանն է միութեան Քրիստոսի մէջ, և միութեան յեկեղեցականն :

Այս պատճառով, սուրբ միւռոնի օրհնութիւնը տօն մըն է ամբողջ Եկեղեցիին համար : Այս պատճառով, Պօղոս Զ Սրբազան Հայրը սիրով ընդառնացեց Ձերդ Սրբութեան հրաւերին՝ գրկելու յատուկ պատգամաւորութիւն մը, որպէսզի ներկայ ըլլայ այս հանդիսութեան և մասնակցի Ձեր Եկեղեցւոյ հրեմուամբին՝ Ձեր նուիրապետութեան, Ձեր ժողովուրդին և յատկապէս Ձեզի հետ իբրև հովիւր Ձեր Եկեղեցիին :

Այսպէս կու գամ երկրորդ պատճառին, որ կը բերէ մեզ Ձեզ մօտ. Ձեր

կաթադիկոսութեան Բանբերոյ տարեգարհն է, Ձեր տօնն է իբրև առաջին հռ-վիւր Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ :

Կուգեմ յիշատակել մի քանի դէպքեր, որոնք պատմական կարեւորու-րիւն ունին մեր Եկեղեցիներու յարաբերութեան մէջ, և որոնք տեղի ունեցան Ձեր Բանամեայ կաթադիկոսութեան շրջանին :

Նախ այն իրադուրիւնը Բէ Ձերդ Սրբութիւնը ընդունեց Պապին հրաւերը՝ դրկելու դիտորդներ Վատիկանի երկրորդ ժողովին: Այս ժողովի միւս տներուն, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին մերկայացուցաւ դիտող պատգամաւորներու կողմէ, որոնք տեղեակ պահեցին Ձեր Եկեղեցին և տուին ամօր աւելի ապահով ծանօթութիւն մը մեր Եկեղեցւոյ կեանքին, ամօր աստուածաբանական և հովուական վերանորոգումին՝ այսօրուան աշխարհին մէջ: Փոխադարձաբար, մենք ևս հոխացանք այն խօսակցութիւններով և գաղափարի փոխանակութիւններով գորս ունեցանք Ձեր դիտորդներուն հետ, որոնք շատ բան տուին մեզի ձեր պատմութեան, ձեր աւանդութիւններուն և Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ այսօրուան կացութեան մասին: Ս. Էջմիածնէն այցելութեան գալով սրբազան Բագաբը՝ Հռոմ, Ձերդ Սրբութիւնը այս նոր յարաբերութիւններուն տուաւ ամենէն պաշտօնական արտայայտութիւնն ու դրոշմը: Շրջապատուած Ձեր նուիրապետութեամբ, ինչպէս նաև Սուրբատական Հայաստանէն և սփիւռքէն եկած Ձեր հաւատացեալներով, Ձերդ Սրբութիւնը փոխանակեց սիրոյ համբոյքը Ն. Ս. Պօղոս Զ Պապին հետ, ազօթելով միասնաբար Պետրոս Առաքելի շիրիմին վրայ: Պապին հետ միասին, Դուք հրաւեր եղեցիք «Բր-րիստոնեաներուն, բայց մանաւանդ Կաթօլիկ Եկեղեցւոյ և Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հաւատացեալներուն, որ պատասխանեն աւելի մեծ հաւատարմու-թեամբ Սուրբ Հագիի կանչին» որ կը հրաւիրէ զիրենք աւելի խոր միութեան մը, որով պիտի կատարուի մեր Փրկչին կամքը և որ աւելի արդիւնատու պիտի դարձնէ Բրիստոնեաներուն ծառայութիւնը այս աշխարհին» (Միասնական յայտարարութիւն):

Երջանիկ եմ ներկայացնելու այս պահուս Նորին Սրբութիւն Պօղոս Զ Պապը՝ կը ներկայացնէ Ձեր Սրբազան Հօր անձնական բարեմաղթութիւննե-րը՝ «Գիտակից այս կրկնակ հանդիսութիւններու նշանակութեան և կարևորու-թեան, Ձերի և Ձեր Եկեղեցիին համար Մենք կը բարձրացնենք Մեր ազօթը, որպէսզի այս արարողութիւնները բոլոր ուրախութեան աղբիւր և հոգևոր վե-րածնունդ Ձեր բոլոր հաւատացեալներուն համար. նաև առիթը՝ աւելի խորա-ցնելու եղբայրական սէրը Բրիստոնեաներու միջև, և համերաշխութիւնը՝ բա-րի կամեցողութիւն ունեցող բոլոր մարդոց միջև: Մենք անգամ մը ևս կը հաւ-տատենք Մեր ջերմ բարեմաղթութիւնը, որ կը բանաձևենք Մեր ազօթին մէջ. այս հանդիպումը Բագ բոլոր կարևոր հանգրաւում մը աւելի կատարեալ ե-կեղեցական միութեան մը ճամբուն վրայ, հաւատքով և սիրով»:

Ներեցէք, Ձերդ Սրբութիւն, որ աւելցնեմ քանի մը անձնական խօս-հեր, իբրև Ուրբեյթի Արքեպիսկոպոս և իբրև Նախագահը Հայաստանի Եպիս-կոպոսական ժողովին: Մասբեյթ Բագաբի Մայր Տաճարին մէջ, ամէն Եօթ տարին անգամ մը կը տօնախմբուի մեծ հանդիսութեամբ յիշատակը Չորրորդ դարու սուրբ Եպիսկոպոսի մը, որ մասնակցած է Նիկիոյ Սուրբ ժողովին և Սաբսիմիայի ժողովին: Ան եկած է իմ երկիրս, Բագոցելու համար Աւետարա-նը. և ամօր յիշատակը Կաթօլիկ ժողովուրդի մտքին մէջ կը մնայ Բագրմ, մա-նաւանդ երկրի հարաւային մասին մէջ: Ան կը կոչուէր Սերվատիոս և ան եկաւ մեզի Հայաստանէն: Այս տարի, երբ հաճոյքը ունեցաւ նախագահելու մեր Տիւ-

բոլոր Յիսուսի Գրիստոսի այս ծառային ի պատիւ եղած հանդիսութիւններուն, իսկ աղօթեցի անոր ծննդավայր երկրի հաւատացեալ ժողովուրդին համար, Հայ ազգին ամբողջութեան համար, և յատկապէս Ձերդ Սրբութեան համար:

Այնուհետեւ ողջոյնի խօսք քաւ Վրաց Օրթոտոքս Եկեղեցիին առաջնով՝ Ն. Սրբութիւն Տ. Դաւիթ Ե Պատրիարք-Կաթողիկոսը, որ խօսեցաւ վրացերէն, բայց իր ողջոյնի խօսքը տաւրսեց Հայերէն, որ հնչելով ժողովուրդը և բոկոյւմ. «Յաղատութիւն ամենեցուն»:

Խմբանկար սրբալոյս Միւռոնի օրհնութեան և վեհափառ Հայրապետի զահալայութեան քառամասիկի հանդիսութիւններուն մասնակցող Հայ և օտար բարձրաստիճան եկեղեցականներու:

Ի զիմաց Երուսաղէմի Յունաց Պատրիարքութեան, ողջոյնի խօսք արտասանեց Գերշ. Տ. Կերժանոս Մեաբապոյիար, որ քաւ:

Ձերդ Սրբութիւն,

Եկած եմ այստեղ բերկրութեամբ լի և մասնաւոր հաբարտութեամբ, իբրեւ ներկայացուցիչ Երուսաղէմի Պատրիարք Ն. Ամենապատուութիւն Պենտիքոս Առաքինի, ներկայ ըլլալու Ձերդ վեհափառութեան զահալայութեան քառամասիկի հանդիսութիւններուն:

Կը փափաքեմ փոխանցել Ն. Ամենապատուութեան եղբայրական ռոգոյնները, քրտագին շնորհատուութիւններն ու լաւագոյն բարեմաղբութիւնները այս երջանիկ առիթով, և միաժամանակ տալ ռոգոյններ Սիոնի, բոլոր Եկեղեցիներու Մօր՝ լիապէս մեծարելի Հայտատանայց Եկեղեցիին, զոր կը զօրիաւորէ Ձերդ Սրբութիւնը Աստուծոյ շնորհով:

Հոս ցերկայ եղող բոլոր հաւատացեալներում և իմ ի Գրիստոս եղբայրներում ազօթքին կը միացնեմ իմ ալ ջերմ ազօթքս, որպէսզի Ձերդ Սրբութիւնը ունենայ երկար, քաջառողջ և արդիւնաւոր կեանք մը՝ ի շահ Հայ ժողովուրդին և Հայաստանայց եկեղեցիին:

Եւ Մովսէսի մման, որ բարձրացաւ լեռ, վերցուց բազուկը և իսրայել գօրացաւ, բոլ Ձերդ Սրբութիւնը կանգուն մնայ գահին վրայ, բարձրացնէ իր բազուկները, որպէսզի Հայ ժողովուրդն ու եկեղեցին մնան և տեսն խաղաղութեամբ, բարօրութեամբ և հանգստութեամբ բազմաթիւ տարիներ. Ամէն:

Յաջորդ խօսողը եղաւ Մալապարի Արևելեան Եկեղեցւոյ Կաթողիկոս Ն. Սրբութիւն Տ. Մատթէոս Թովմա, որ շատ զգացուած շնորով մը բերաւ Հնդկաստանի եղբայրական սիրոյ և շնորհաւորանքի խօսքը Ն. Ս. Օծութեան:

Ապա ողջոյնի և համակրանքի զեղեցիկ խօսքերով Ն. Սրբութիւնը չբնորհաւորեց Անկլիքան Եկեղեցւոյ և Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին անունով՝ Ն. Վսեմ. Էլլիսըն Եպիսկոպոսը:

Ի դիմաց Երուսաղէմի Ֆրանչիսկեան Միաբնութեան և Կաթողիկ Ե. Կեղեցւոյ Սուրբ Տեղեաց Պաշտպան Հայրերուն, խօսք առաւ Մատերիլիո Վրդ. Սաքի, որ յիշեց Ն. Սրբութեան այցելութիւնը Երուսաղէմ, և այդ այցելութեան բերած շնորհաբաշխ ուրախութիւնը և ստեղծած ջերմ մթնոլորտը Երուսաղէմի բոլոր համայնքներուն միջև:

Օտար Հիւրերու այս ջերմ և զեղեցիկ խօսքերը, արտասանուած Ֆրան. սերէն կամ անդլերէն լիզուով, Թարգմանեց Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս:

Օտար եկեղեցական պետերուն և Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներուն յաջորդեց և ուղերձ մը կարդաց յանուն Սփիւռքահայութեան Հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի, այդ Յանձնախումբին Նախագահ Պրն. Վարդգէս Համազասպեանը:

Յանուն Երևանի Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի Անուան Զեռագրաց Մատենադարանին, ողջոյնի հետեւեալ զեղեցիկ խօսքը կարդաց Ակադեմիկոս Լեոն Ուշիկեանը.

Ձերդ Ս. Օծութիւն

Տ. Տ. Վազգէն Ա.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Վեհափառ Տէր

Մաշտոցի Անուան Մատենադարանի Տնօրինութիւնը և գիտական ողջ անձնակազմը Ձեր գահակալութեան արդիւնաշատ քառամեակին և ազգամուէր լայն գործունէութեան առիթով ջերմօրէն շնորհաւորում են Ձեզ և ցանկանում առաւել բարեյաջող և առաւել բեղմնաւոր նոր քառամեակներ:

Մենք հաղորտութեամբ նշում ենք, որ Ձեր Վեհափառութիւնն այսօր, բազմած Սահակ Պարթև, Ներսէս Շնորհալի, Ներսէս Աշտարակեցի, Խրիմեան Հայրիկ, Գէորգ Վեցերորդ երջանկայիշատակ կաթողիկոսների գահին, շարունակում է կեանքի կոչել ազգօգուտ նայն աւանդները և ընթանալ հայրենասէր գործունէութեան նայն մայրուղիով:

Հակասագրի բերումով Ձեզ և Ձեր Յախորդներից շատերին վիճակուել է: Եռգալ ոչ միայն Մայր Հայրենիքում բնակուող, այլև նրա սահմաններից

դուրս, օտար հորիզոններում պատասպարած Հայութեան հայրենաբաղձ գանգուածների հոգևոր պլտփերը և համախմբել նրանց հայրենի երկրի, նրա մշակոյթի սրբազան աւանդների շուրջ: Հանրայայտ է, Վեհափառ Տէր, որ այս առումով շատ մեծ են Ձեր ծառայութիւնները: Սփիւռփռահայութեանը շնորհած թեր այցելութիւնները, յիշատի եղել են կենսապարգև: Դուք ամէնուրեք սուք էք դրել որպէս վերածնունդ Հայաստանի և ազատագրւած Հայ ժողովրդի երջանիկ առաքեալ, նպատակ ունենալով սփիւռփռահայութեան բոլոր համգրււանները կապել Սովետական Հայաստանի մօլորական հող ու ջրին և լուսաւոր առօրեային:

Մեր նախնիները կերտել են մշակութային հոյակապ յուշարձաններ, որոնք ամէնուրեք արժանացել են անվերապահ գնահատութեան: Ըստ այդմ, մեր սրբազան պարտքն է աչքի լռյսի պէս պահպանել Հայ մշակոյթի մեզ աւանդած անգնահատելի մասունքները և սրբութեամբ փոխանցել գալիք սերունդներին: Դուք, Վեհափառ Տէր, այս ուղղութեամբ ևս քեզմասոր աշխատանք էք տարել՝ պաշտպան կանգնելով և նոր կեանք պարգևելով հայրենեաց յիշատակներին: Հանրայայտ են Ձեր ջանքերով իրականացուած էջմիածնի Մայր Տաճարի մեծածառալ նորոգումները, նրա ներքին և արտաքին բարձրագոյն յարդարումը, Վեհարանի շէնք սրահներում արուեստի նոր թանգարանի ստեղծումը, ինչպէս նաև պատմական ու մշակութային մեծարժէք բազմաթիւ յուշարձանների վերակենդանացումը:

Մենք, Մաշտոցի Անուան Մատենադարանի ներկայացուցիչներս, խորին երախտագիտութեամբ ենք արձանագրում այսօր էին ու միջնադարեան ձեռագրերի հաւաքման և պահպանութեան ուղղութեամբ Ձեր ծառայած նպատակադիր ու արդիւնաւէտ գործունէութիւնը, որն արտայայտուել է Մաշտոցի Անուան Մատենադարանին մեր մշակոյթի տաճանակ մեծարժէք յուշարձանների մոլորաբերութեամբ, որոնց մէջ յատուկ յիշատակութեան են արժանի Ձեր սիրելի մօր անուրը յանրագնաց Աւետարանը և Թորոս Ռոսլինի բարձրաւունստ մանրանկարներով զարդարուած ձեռագրերը:

Դրանուհետև Ձեր հայրենամուէր գործունէութեան արդիւնները, չենք կարող այսօր չյիշել, որ դրանք արգաստւարուել են աշխարհի խաղաղութեան պայմաններում: Հայ ժողովուրդը առանկազոյն գիտէ գնահատել խաղաղութիւնը, որին այնքան ծարաւի է եղել դարերի ընթացքում: Այս նշմարութիւնը Ձեզ քաջ յայտնի է: Այդ չէ՞ պատճառը, որ Դուք իրապէս աշխարհի շատ բներից արտասանեցիք Ձեր ազնիւ խաղաղութիւն ամենեցունքը: Ահա թէ ինչու, Վեհափառ Տէր, Դուք արժանի էք կրկնելի մեծարման նաև խաղաղութեան պահպանութեան գործին բերած Ձեր հետեւողական ջանքերի համար, որը բարձր է գնահատուել Սովետական պետութեան կողմից և նշանաւորուել Ձեզ տրուած կառավարական պարգևներով:

Ընդամէնը քան տարի . . . բայց անմահացող մօլորաբերման որքա՞ն եռանդ, ինչպիսի՜ մեծարժէք արգասիքներ, ի՞նչ մնայուն կործաններ. . .

Ի լրումն թանկ մերոց սակաւուց կամիսք ըստ լեզուին նախնեաց մերոց ի գիր արձանագրուանի, եթէ, արդարեւ, բազում են երախտիք Ձերդ Վեհափառութեան, որք շնորհապարտ կացուցանեն զազգս Հայոց ի սփիւռ աշխարհի: Կէտ նպատակի կենաց Ձերոց և համայնից գործառնութեանց կայր և մնայ յանրժ պահպանութիւն մտաւոր և ոգեղէն գանձուց մերոց հայրենեաց: Եւ գոհութեամբ արտի հաստատուիք, եթէ յայտ յաւնեայնի ոչ ինչ ունիք ըզպարտիս հատուցման առաջի ժողովրդեանն Հայոց. գոր ինչ արարեալ էք, յաւելեալ և լիով:

Առ այս, բաւարով սրտիւ քարեմագթեմք վեհափառութեանց Ձերում
 քաջառողջութիւն և արեւշատութիւն ի յամայր ամս և կատարեալ լրումն համօ-
 րէն ըզգից և նպատակաց Ձերոց:

Ի դիմաց Տնօրէնութեանց Մաշտոցեան Մատենադարանի՝

Լ. Ս. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Գրեցաւ ի քուակնութեանս Հայոց ՌՆԻՆ,
 յամսեանն Սեպտեմբերի ԻԷ, օրն Բ-շաբթի

*Կարդալէ ետք կոնզակածն գրուած և զարդարանքներով գեղեցկացած
 իր խօսքը, Ակադեմիկոս Լեոն Խաչիկեան յանձնեց Կաթողիկոսին պատմական
 նկար մը, և բացատրեց անոր կարեւորութիւնը հետեւեալ խօսքերով.*

Վեհափառ Տէր,

Թոյլ տուէ՛ք այժմ Ձեզ մատուցել Թագէտս առաքեալի իւզանքի այս
 նկարը, որ գործն է ԺԹ. զարի սկիզբներին ապրած մի անշայտ Հայ նկարչի:
 Հաւանաբար մեծ չէ նրա գեղարուեստական նշանակութիւնը, սակայն խիստ
 ուշագրաւ է այն՝ իր պատմական յիշատակարանով:

1854 թուականին պատմական Հայաստանի հողի վրայ կրկին բախուաւ
 էին Հայ Ժողովրդի մեծ բարեկամ ուսուսական բանակները մեր յիսերիմ թշնա-
 մու՝ թուրքական հարստահարիչների դէմ: Ղրիմի պատերազմի Կովկասեան
 ռազմաճակատի գլխաւոր հրամանատարն էր հայազգի զօրավար Վասիլ Բեհ-
 բութեանցը: Նրա հմուտ ղեկավարութեամբ ռազմաճակատի տարրեր հառ-
 ուածներում Ռուս քաջարի զօրաբաժինները Հայ կամաւորների և թուրքական
 լուծը թօթափել նրազօղ գիւղացիական զանգուածների գործում օժանդակու-
 թեամբ, մի շարք յաղթանակներ տարան:

Վնասկան ճակատամարտը տեղի ունեցաւ Յուլիսի 24ի լուսաբացին,
 Կարսից 18 կմ. հեռավորութեան վրայ գտնուող Գիւրուկ-Դարա կոչուող դաշ-
 տում: Թուրքները Ջարիֆ Մուստաֆա փաշայի հրամանատարութեան ներքոյ
 ունէին 60 հազարանոց բանակ: Բեհբութեանցի հրամանի տակ գտնուաւ էր բնդ-
 տուէնը 18 հազար զինուոր: Թէև թշմաւիմ ունէր մարդկային ու միւսական մեծ
 առաւելութիւններ, այնուամենայնիւ ուսուսական քաջարի զօրքերը, իրենց ամռ-
 նուիրութեամբ ու յիգախութեամբ՝ հրաշքներ գործեցին: Ռուսների կռագին
 հերոսաբար մարտնչում էին նաև Լորիս-Մելիֆոլի գլխավորութեամբ գործող
 կամաւորները: Թուրքական բանակը կատարեալ պարտութիւն կրեց. կորցրեց
 15 հրամօթ, 16 արկղ վառօղ, 2 դրօշ. սպանուածների թիւը 3232 էր, իսկ գե-
 րի վերցուածներինը՝ 2000ից անփի:

Գիւրուկ-Դարայի ճակատամարտի նշանակութիւնը հսկայական էր:
 Վերէ իշխան Բեհբութովն ուզում է ինձ զարմացնել իր յաղթանակներով, եւ
 էլ նրան կը զարմացնեն իմ պարգևներով: ասաց Նիկոլա Ա. ցարը և 1854 թ.
 Օգոստոսի 9ի հրամանագրով քաջարի զօրավարին պարգևատրեց Ս. Անդրէի շք-
 քանդանով: Պարգևներ ստացան նաև այլ Հայ զինուորականներ՝ Սահակեանը.
 Արարատսկին, Կոստանդին Արզութեանը, Կամաւոր Գաբրիէլ Գեղամեանը և
 ուրիշներ: Խրախուսանքի արժանացան նաև Նրևանեան կամաւոր ջոկատին ա.
 ռըմբեր գործող Հայկական ջոկատի քահանայ նշանակուած Յովակիմ Տէր Գր-
 րիգորեանը:

Պատմական այս յաղթանակը մեծ ոգևորութիւն առաջացրեց ամէնու-

րեք: Եւ տես, եայլակամ եկեղեցիներէից մէկում պահուող Թաղէտո առաքելալի իւղաների մկարի հակառակ երեսի վրայ ժամանակակիցներէից մէկն արձանագրեց.

«1854 ամի 20 Յուլիսի ի շաբաթ օր տօնի սրց. Թաղէտոսի առաքելոյն և Սանդիստոյ կուսիմ հռչակամուն քաջ Հայ իշխան Թուսաց բանակագլուխ գեներալ Վասիլ Բեհբադեանցն, յարշաւելն վաթսում հազար Օսմանցեաց ի վերայ Թուսաց բանակի բաղկացեալ ի տամիւնս հազարայ, ի Քիւրմուկ տարա գաշտի, քաջամարտ ութն ժամ դիմաւարեալ Աստուծով յաղթեաց և գերեալ ջնջեաց բանակն Օսմանցեաց, ուստի իմքնակալն Թուսաց Նիկոլայն պարգևատրեաց Բեհբադեանցն կայսերաց կապտամշան ոսկեշղթայ ապսիտիւ սրբոյն Անդրէյի»:

Այս մկարը Մատնագարանի աշխատակիցները գտիւ եմ մէկ տարի առաջ, Թալիմի շրջանի գիւղերից մէկում, մի կնոջ մօտ՝ խիստ քայքայուած և անյայտ մաշուած վիճակում: Պետական պատկերասրահի հմուտ վերականգնողներից մէկը՝ մաքրել է այն դարաւոր կեղտից և առաջն առել հետագայ քայլաւորով: Եւ այժմ՝ երկու կողմից ապակիների մէջ առնուած այս մկարը մատուցում ենք Ձեզ, վեհափառ Տէր, խորհելով որ այն կը գտնի պատշաճ մի ամէկիւն Ձեր թանգարանային սրահներից մէկում, պահելով իր մէջ ապագայի համար նաեւ Ձեր գահակալութեան քառամետալ յորեկեանի յիշատակը:

Թէ՛ Հայ և Թէ՛ օտար եկեղեցականները իրենց խօսքը արտասանելէ ետք, Վեհափառ Հայրապետին յանձնեցին նուէրներ: Երուսաղէմի Պատրիարք Ն. Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպիսկոպոս յատկապէս Երուսաղէմ պատրաստուած և սատուփով զարդարուած կաթողիկոսական դահ մը նուիրեց ի յիշատակ Վեհափառ Հայրապետի քսանամեայ գահակալութեան: Կ. Պոլսոյ Պատրիարք Ա. մեն. Տ. Շնորհք Ս. Արքեպիսկոպոս նուիրեց Հովուական գեղեցիկ զաւադան մը: Համայն Թուսիոյ Պատրիարք Ն. Սրբութիւն Տ. Բիմեն նուիրեց պանակէ, լանջախաչ և ոսկիով ծածկուած գեղեցիկ սրբանկար մը: Վրաստանի Կաթ. դեպ. իոս Ն. Սրբութիւն Տ. Դաւիթ Ե. նուիրեց պանակէ մը, խաչ մը և Վրաստան պատրաստուած ձեռագործներ: Մալապարի Կաթողիկոս Ն. Սրբութիւն Տ. Պա. սիրիոս Մատթէոս նուիրեց փղոսկրէ և հնդկական փայտէ պատրաստուած գեղեցիկ ձեռագործներ: Մետապոլիտ Կերմանոս Երուսաղէմ յատկապէս պատրաստուած սատուփէ գեղեցիկ սրբանկար մը յանձնեց Վեհափառ Հայրապետին, յունարէն յատուկ արձանագրութեամբ մը, յանուն Երուսաղէմի Յունաց Պատրիարք Ն. Ամեն. Տ. Պենետիքթոս Առաջինի: Կարտինալ Ուելլըպարնադ բերած էր Սրբազան Պապին կողմէ յանձնուած երեք մետաղներ՝ ոսկեայ, արծաթեայ և պղնձեայ, յատկապէս պատրաստուած Սուրբ Տաքինն առիթով, Իսկ Ֆրան. չիլեան Միաբանութեան վանահայրը՝ մասնաւորապէս պատրաստել տուած էր արծաթի վրայ փորագրուած գեղեցիկ սրբանկար մը, որ կը ներկայացնէր Աստուածամայրը, աջ կողմը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ և ձախ կողմը՝ իրենց Միաբանութեան հիմնադիր Ս. Ֆրանչիսկոս: Լոնտոնի Եպիսկոպոս Ն. Վսեմ. Էլլիսըն նուիրեց Լոնտոնի Ս. Պօղոս Մայր Տաճարը ներկայացնող գեղեցիկ նշկար մը, Իսկ ՀՍՍՀ Միներալներէի Սովետին Աւերթեր Եկեղեցական Գործերու Խորհուրդի Նախագահ Տիար Սարգիս Գասպարեան Նորին Սուրբ Օծութեան նուիրեց յատկապէս պատրաստուած պղինձէ կաթնայ մը, նմանահանութիւնը Հաղարծինի հին կաթնային, որ կը գտնուի այժմ Պետական Թանգարանը:

Միւսումնի օրհնութեան և Վեհափառ Հայրապետի քսանամեակին զոյգ առիթներով, բազմաթիւ բարեպաշտներ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Թեմեր և եկեղեցւոյ պատգամաւորներ նուէրներ բերին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին:

Իսկ երեք բարեպաշտներ փափաքեցան ըլլալ կնքահայրերը աւերք միասնի՝ օրհնութեան, և այդ ասիւթով ևս նուէրներ յանձնեցին Նորին Սուրբ Օծութեան: Եղած նախատուութիւններուն մէջ յատուկ յիշատակութեան արժանի էր Ամբիկայի Թեմի 70,000 առարի նուէրը, որ պիտի յատկացուի Էֆէմանին քաղաքի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ վերանորոգութեան: Ուշագրաւ էր նաև Փարիզէն Պրն. Նուրճան Յրէնկեանի նուիրած դասագանձը՝ ոսկեայ գլուխով:

Ետջորդ օրերուն հիւրերը և ուխտաւորները այցելեցին Պետական Թանգարան, Ս. Գեղարդի վանք, Օշական, Զեռազրաց Մատենադարան և Սեւան:

Եկեղեցական պատուիրակութիւններու այցը Միծեռնակաբերդի
Հայ Լազարականներու յուշարձան:

Սեպտեմբեր 28ին եկեղեցական դասը և թիմերու բոլոր պատգամաւորները, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի զլխաւորութեամբ, այցելեցին Միծեռնակաբերդ, Հայ Նահատակներու յուշարձանին: Տպաւորիչ թափօրով մը, որուն առջեւն կը տարուէին խաչածն ծաղկեղջապաներ, եկեղեցական շքախումբը յառաջացաւ զէպի բոլորածն յուշարձանը, որուն կնքածը մշտափառ բոցը կը յաւերժացնէ յիշատակը Հայ Նահատակներուն: Զետեղելէ ետք ծաղկեփունջերը բոցին շուրջ, Նորին Սուրբ Օծութիւնը ազդեցի հրաւիրեց բոլոր ներ-

կաները և արտասանեց «Հոգևոց»ը: Նորին Ս. Օծութեան հետեցան Համախ Ռուսիոյ Պատրիարքը՝ հոգեհանգստեան արարողութեամբ մը ոռւտերէն լեզուով, Կարտինալ Ուիլլյամսոնը՝ լատիներէն լեզուով, Վրաց Սրբազան Կաթողիկոսը՝ վրացերէն լեզուով, Լոնտոնի Եպիսկոպոսը՝ անգլերէն լեզուով, որմէ հոգ հայերէն լեզուով բոլոր ներկաներուն կողմէ երգուեցաւ «Հայր մեր»ը: Միւռոնօրհնութեան և քսանամեակի հրճուալից և ուրախ հանդիսութիւններէն հոգ, Հայ Նահատակաց ոգեկոչումը յուշարձանի յուղիչ մթնոլորտին մէջ, բոլորին արտերէն անգամ մը ևս անցուց Հայ ժողովուրդի Նահատակութեան այդ սև յիշատակը, որուն հաղորդակից եղան օտար եկեղեցիներու պետերը և անոնց ընկերացողները:

Այս զոյգ հանդիսութիւնները մայր հայրենիքի և Ս. Էջմիածնի պատմութեան մէջ արձանագրուեցան ոսկէ տառերով, իբրև փաստը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վերածնունդին և յաւերժութեան, Հայ ժողովուրդի միասնութեան և հայրենասիրութեան, մեր վերածնունած հայրենիքի իրականութեան և իբրև զեղեցիկ փաստը Հայ ժողովուրդի անխախտ սիրոյն՝ հանդէպ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի:

Այս առթիւ, իբրև վերջարան մեր նկարագրութեան և իբրև հարազատ արտայայտութիւնը Հայ ժողովուրդի զգացումներուն՝ իր Սրբազան Հայրապետին նկատմամբ, հաճոյքով կը հրատարակենք Նորին Սուրբ Օծութեան ուղղուած նամակը Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Յիշատակաւոր Ընկերութեան:

Օգոստոս 25, 1976

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ս. Էջմիածին, Հայաստան

Վեհափառ Տէր,

Ահա հանդիսաւոր ու հոգեխոսով առիթ մը ևս կը տեղծուի համայն Հայ ժողովուրդին համար, և աշխարհի բոլոր ծագերէն խումբ-խումբ Հայեր կը փութան Սուրբ Էջմիածին՝ մասնակցելու համար Նորին Սուրբ Օծութեան գահակալութեան ֆսանմամբալի տօնախմբութեան:

Վերջին երկու տասնամեակներուն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատմութիւնը պայծառացաւ Ձեր ամսին լոյսով. Ձեզմով Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի դարաւոր Աբողը ունեցաւ արժանաւոր գահակալ մը, իսկ Սուրբ Էջմիածնի Մայրավանքը ապրեցաւ վերելքի, շինարարութեան ու վերահաստատուող փառքի մօր շրջան մը:

Ձեր ներշնչեալ և վարչագէտ ամսին մէջ հայրենի ժողովուրդը հաստատեց Սուրբ Էջմիածնի հեղինակութեան բարձրացումը և անհում սիրով ու խոր յարգամբով կապուեցաւ Ձեզի: Մեզի համար երջանկութիւն եղած է միշտ հաստատուել թէ համատարած յարգամբի և համակրամբի խորհրդամիջ մը կը համախմբանայ Վեհափառութեանդ ամումը Մայր Երկրի ժողովուրդին վրայ:

Ձեր գահակալութեան տարիներում ոգի և շունչ ստացան մեր հինաւորաց վանքերն ու եկեղեցիները. Ձեր հոգածու միտքն ու շինարար գիգերը աւերակներէն վեր բարձրացուցին մեր ճարտարապետական գեղեցկութեանց վրասն կառույցներէն շատերը և կենդանութեամբ ու հպարտութեամբ վերականգնեցին զանոնք իրենց պատմական փառքին մէջ:

Մեզի՝ Սփիւռքահայերու համար կենարար իրողութիւն մը հանդիսացաւ Վեհափառութեանդ գահակալութիւնը, որովհետեւ Դուք գիտցաք հասնիլ իւրաքանչիւր սփիւռքահայու և օծել ամբողջ հոգին էջմիածնի լոյսով. Ձեր աստուածատուր շնորհներով բաշխուեցաք բոլորին՝ անձամբ այցելելով տարբեր գաղութներ կամ Ձեր պատգամն ու շունչը հասցնելով մինչև հեռաւոր անկիւններն աշխարհի:

Այսօր Հայութիւնը ամենէն աւելի տարածուած է ի սփիւռք աշխարհի, սակայն, մոյմ ասեմ, աւելի ուժգին կապուած է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին, որովհետեւ կենդանի հաղորդակցութեան մէջ է ամբողջ հետ, առաւելաբար Ձեր շինարար և առաքինազարդ անձինք ընդմէջէն:

Սուրբ Էջմիածինը մեր հաւատքի կռուանը հանդիսացած է բոլոր դարերում ընթացքին, և այսօր ամբողջովն ու պայծառ վերականգնուող մեր սրտերը կը լեցնէ բերկրամբի և հպարտութեան անսպառ ազրիւրներով: Պատմութեան բախտաւոր մէկ դիպումածով՝ Մայր Աթոռի վերելի այս համգրաւունքն գահակալելու կոչուեցաւ Ձերդ Վեհափառութիւնը, որ առաւելագոյն շփեցանքով քուրջ մը տուաւ այդ վերելքին:

Մենք կասկած չունինք որ մեր եկեղեցւոյ պատմութիւնը Ձեր իշխանութեան տարիները պիտի մուրազործէ Ձեր ամուսնով և պիտի կնէր զանոնք Ձեր շնորհալի անձինք գլուշով. Ձեր իշխանութեան տարիները պիտի անցնին պատմութեան իրեն վազգէն Առաջին Շինարար Հայրապետի ժամանակաշրջան:

Ձեր գահակալութեան հանդիսաւոր առիթով ամբողջ աշխարհի Հայութեան սիրտերը կը ցնծան Ձեզի հետ. ամէն Հայ մտածակից կը գառնայ Մայր Աթոռի ճուրղական կամարներում տակ կայանալիք հոգեպարար հանդիսութեանց:

Այս առնչութեամբ հաւանաբար ամէն հաւատաւոր Հայու հոգւոյն իդրեր խտացուցած՝ կ'ըլլանք մեր ողջոյնի այս սրտագին գիրին մէջ՝ ի՞նչ Ձեզի մազքենք երկար, արեւշատ ու երջանիկ տարիներ: Քսան տարի Ձեր շնորհաւատ անձով խորհրդանշուեցաւ մեր Սուրբ եկեղեցւոյ պայծառութիւնը. ու քանի վառ ու կենսաւորախ մնայ Ձերդ Վեհափառութիւնը՝ կենդանի ու շին պիտի ըլլայ մեր եկեղեցին:

Հայու մեր ամխառն ապրումներու խորքէն սրտագին կը շնորհաւորենք Նորին Վեհափառութիւնդ, ցանկալով Ձեզի երկար ատեն տեսնել Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի պայծառ գահուն վրայ:

Որդիական խորունկ ակնածանօք՝

Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Նախագահ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն թուականի Սեպտեմբերի 25ից մինչև Հոկտեմբերի 5ը Սուրբ Էջմիածնում տեղի ունեցան սրբալոյս միւռոնի օրհնութեան և Տ. Տ. Վազգէն Առաջին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի զահակալութեան քսանամակին նուիրում հանդիսութիւններ :

Այս առթիւ Մայր Աթոռ էին ժամանել Երուսաղէմի Հայոց Ամենապատիւ Տ. Եղիշէ Պատրիարքը, Կոստանդնուպոլսի Հայոց Ամենապատիւ Տ. Երնորհ Պատրիարքը, Հայ Եկեղեցու բոլոր թեմակալ առաջնորդներն ու թեմերի պատգամաւորները, Մայր Աթոռի բարերարներ, ինչպէս նաև բազում հրաւիրեալներ և բազմահազար ուխտաւորներ :

Հանդիսութիւններին մասնակցելու համար Ս. Էջմիածին էին ժամանել նաև քոյր եկեղեցիների հոգևոր պետեր և ներկայացուցիչներ :

Ռուս Պրափոյաւ Եկեղեցու պատուիրակութեանը գլխաւորում էր Մոսկուայի և համայն Ռուսաստանի Պատրիարք Նորին Սրբութիւն Տ. Պիմենը, Վրաց Օրթոդոքս Եկեղեցու պատուիրակութեանը՝ Նորին Սրբութիւն Տ. Դաւիթ Ե Պատրիարք-Կաթողիկոսը, Հնդկաստանի Մալաբար Եկեղեցու պատուիրակութեանը՝ Նորին Սրբութիւն Վասիլիոս Մար Թոմա Մատթէոս Ա Կաթողիկոսը :

Կաթողիկ Եկեղեցու պետ Պօղոս Զ Պապին ներկայացնում էր Կարդինալ ժան Վիլլեբրանդը, Քենթըրբերի Արքեպիսկոպոսին՝ Լոնդոնի Եպիսկոպոս Զերարդ Ալեքսանդր Էլիստը, Երուսաղէմի Յոյն Պատրիարքութեանը՝ Միտրոպոլիտ Գերմանոս Մամալիսը, Երուսաղէմի Ծրանչիսկեան Միաբանութեանը՝ Մաուրիլիո Սակկի Վարդապետը :

Սեպտեմբերի 25ին երեկոյեան Մայր Տաճարում տեղի ունեցաւ կիրակամտի ժամերգութիւն և հոգևոր համերգ, որին ներկայ եղան քոյր եկեղեցիների պատուիրակութիւնները, Հայ հոգևորական և աշխարհական պատգամաւորներ, ինչպէս նաև մեծ թուով ուխտաւորներ :

Սեպտեմբերի 26ին, Կիրակի օրը, առաւօտեան ժամը 10ին Մայր Տաճարում հանդիսաւոր սուրբ պատարագ մատուցեց Կ. Պոլսի Հայոց Պատրիարք Տէր Երնորհ Արքեպիսկոպոսը : Ս. Պատարագի ընթացքում քարոզեց Հայոց Հայրապետը և ողջունեց ներկայութիւնը Մայր Աթոռի հոգևորական և աշխարհական բոլոր հիւրերի : Ապա Մայր Տաճարում ողջոյնի և շնորհաւորանքի խօսք ասաց նաև Տ. Պիմեն սրբազան պատրիարքը :

Պատարագից յետոյ հոգևոր պետերը առաջնորդուեցին Մայր Տաճարի րակի արևմտեան մասում այս առթիւ պատրաստուած պատուանդանը :

Ժամը 12ին Վեհափառ Հայրապետը, ղգեստաւորուած, ուղեկցութեամբ Երուսաղէմի և Կ. Պոլսի Հայոց Պատրիարքների և տասներկու թեմակալ արքեպիսկոպոսների ու եպիսկոպոսների, ինչպէս նաև քոյր եկեղեցիների

Հոգևոր պետերի, առաջնորդուեց Մայր Տաճարի դանդաակատան առջև պատրաստուած բեմը՝ կատարելու սրբալոյս միւռնոյի օրհնութիւնը:

Մայր Տաճարի ամբողջ շրջափակը լցուած էր տաանեակ հաղարւտոր ուխտաւորներով, հաւատացեալներով և հիւրերով:

Ժամը 12ին սկսուեց միւռնօրհնութեան արարողութիւնը ըստ Հայ Եկեղեցու դարաւոր կարգի և կանոնի:

Միւռնօրհնութեան արարողութեանը ներկայ էր նաև ՀՍՍՀ Մինիստրների Խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Սարգիս Գասպարեանը:

Արարողութեան վերջում Վեհափառ Հայրապետը քարոզեց Հայ Ժողովրդի համար սրբալոյս միւռնոյի ունեցած Հոգևոր նշանակութեան մասին:

Միւռնօրհնութեան արարողութիւնից յետոյ հանդիսաւոր մեծ Թափօրով Ամենայն Հայոց Հայրապետը, քոյր եկեղեցիների Հոգևոր պետերը, ողջ Հոգևորականութիւնը և Թեմերի ներկայացուցիչները առաջնորդուեցին Վեհաւանի գահասրահը, ուր Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ և Ֆրանսիայի Հայոց Առաջնորդ Տէր Սերովբէ Արքեպիսկոպոսը շնորհաւորեց Հայոց Հայրապետին՝ սրբալոյս միւռնոյի օրհնութեան ուրախ առիթով: Գահասրահում ներկայ էր նաև Տիար Սարգիս Գասպարեանը:

Հանդիսութեան աւարտին օրհնութեան խօսքով հանդէս եկաւ Ամենայն Հայոց Հայրապետը:

Սկստեմքերի 27ին, Երկուշաբթի օրը, առաւօտեան ժամը 10ին, Վեհաւանի հանդիսութեան դահլիճում տեղի ունեցաւ յորելեանական հանդիսութիւն՝ նուիրուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Առաջինի զահակալութեան քսանամեակին:

Հանդիսութեանը ներկայ էին քոյր եկեղեցիներէ Հոգևոր պետերն ու ներկայացուցիչները, ինչպէս նաև Երուսաղէմի և Կ. Պոլսի Հայոց Ամենապատիւ Պատրիարքները, Հայ Եկեղեցու բոլոր Թեմակալ առաջնորդները, Թեմերի պատգամաւորները, Մայր Աթոռի բարերարները և բազում այլ հիւրեր՝ ընդամէնը 350 հոգի:

Հանդիսութեանը Սովետական Հայաստանի կառավարութիւնը ներկայացնում էր ՀՍՍՀ Մինիստրների Սովետին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Սարգիս Գասպարեանը:

Հանդիսութեան բացումը կատարեց յորելեանական կենտրոնական յանձնաժողովի նախագահ Տ. Եղիշէ Սրբազան Պատրիարքը:

Յորելեար Կաթողիկոսի քսանամեայ գործունէութեանը նուիրուած Գերագոյն Հոգևոր Խորհրդի ղեկուցադիրն ընթերցեց Տ. Կոմիտաս Արքեպիսկոպոսը:

Այս առթիւ Գերագոյն Հոգևոր Խորհրդի անունից Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Առաջինին նուիրուեց ոսկեծոյլ և ականակուռ ձախարակետական արծիւ՝ չքանչանք:

Ապա ՀՍՍՀ Մինիստրների Սովետին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Սարգիս Գասպարեանը հանդէս եկաւ ողջոյնի և շնորհաւորանքի խօսքով:

Այնուհետև ողջոյնի և շնորհաւորանքի խօսքերով հանդէս եկան՝ Տ. Շնորհ Պատրիարքը՝ յանուն Հայ Եկեղեցու նուիրապետական Աթոռների և բոլոր Թեմերի, Տ. Պիմեն Պատրիարքը՝ յանուն Թուս Պրափոյաւ եկեղեցու և Սինոդի, Տ. Դաւիթ Ե Կաթողիկոսը՝ յանուն Վրաց Եկեղեցու, Տ. Վասիլիոս Մար Թոմաս Մատթէոս Ա. Կաթողիկոսը՝ յանուն Մալաբար Եկեղեցու, Կարգի-

նալ ժան Վիլլեբրանդսը՝ յանուն Պօղոս Զ Պապի և Հռոմէական Կաթողիկէ եկեղեցու, Զերազ Ալեքսանդր էլիսոն Եպիսկոպոսը՝ յանուն Անգլիկան եկեղեցու, Գերմանոս Մամալիս Միտրոպոլիտը՝ յանուն Երուսաղէմի Յոյն Պատրիարքութեան, Մաուրիլիօ Սակիի Վարդապետը՝ յանուն Երուսաղէմի Կաթողիկէ Ճորանչիսկեան Միաբանութեան:

Երևանի Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անուան ձեռագրաց Մատենադարանի տնօրէնութեան և գիտական խորհրդի անունից որդոյնի խօսք ասաց նոյն հաստատութեան Տնօրէն Ակադեմիկոս Լևոն Քաչիկեանը:

Սփիւռքահայութեան հետ ժշակութային կապի կոմիտէի Նախագահ Վարդգէս Համազասպեանը, յանուն կոմիտէի, նոյնպէս որդունեց և շնորհաւորեց Հայոց Հայրապետին:

Հանդիսութեան ժամանակ ընթերցուեցին նաև որդոյնի և շնորհաւորանքի հեռագրեր: Զերմապէս ընդունուեց ՍՍՀՄ Մինիստրների Սովետին առընթեր կրօնական պաշտամունքների գործերի խորհրդի Նախագահ Վ. Ա. Կուրախեովի շնորհաւորական հեռագիրը:

Հայոց Հայրապետի գահակալութեան քառամեակը հեռագրով շնորհաւորել էին նաև Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանն Նախագահ Ալեքս Մանուկեանը և անուանի երաժիշտ-կոմպոզիտոր Արամ Քաչատրեանը:

Հանդիսութեան աւարտին շնորհակալութեան և երախտագիտութեան չէրմ խօսքով հանդէս եկաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Ժամը 16ին, Երևանի «Արմենիա» հիւրանոցի ճաշարանում յորեկանական հիւնորոնական յանձնաժողովը, ի պատիւ Հայոց Հայրապետի և բոլոր հիւրերի, կազմակերպեց պաշտօնական ճաշկերոյթ, որին ներկայ եղան 270 հոգի:

Սկստմանի 28ին, Երեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10ին, Վեհափառ Հայրապետի դիւանարութեամբ, բոլոր հոգևոր պետերը, պատգամաւորներն ու հիւրերը այցելեցին Միծեոնակաբերդի Հայ Նահատակաց յուշարձանը: Այս առթիւ յուշարձանին գեղեցիկ ծաղկեպսակներ գետեղեցին Վեհափառ Հայրապետը, Տ. Պիմեն Պատրիարքը և Տ. Դաւիթ Ե Կաթողիկոսը:

Նահատակաց յուշարձանի յաւերժական կրակի շուրջ Հայ և քոյր եկեղեցիների հոգևոր պետերը, Հայ հոգևորականութիւնը և բոլոր պատգամաւորները միասնաբար աղօթեցին Հայ Նահատակների հոգիների խաղաղութեան համար:

Ժամը 11ին քոյր եկեղեցիների հոգևոր պետերն ու ներկայացուցիչները Հայոց Հայրապետի գլխաւորութեամբ այցելեցին Մեսրոպ Մաշտոցի անուան ձեռագրաց Մատենադարան և ծանօթացան Հայ ժշակութի գանձերի հնազոյն նմուշներին:

Ժամը 12-30ին Հայոց Հայրապետի գլխաւորութեամբ Տ. Պիմեն Պատրիարքը և Տ. Դաւիթ Ե Կաթողիկոսը պաշտօնական այցելութիւն տուեցին ՀՍՀ Մինիստրների Սովետին առընթեր Հայ եկեղեցու գործերի խորհուրդ:

Ժամը 15ին, «Արմենիա» հիւրանոցում ՀՍՀ Մինիստրների Սովետին առընթեր Հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի Նախագահ Սարգիս Գասպարեանը, յանուն հայրենի կառավարութեան և եկեղեցական խորհրդի, ճաշկերոյթ տուեց ի պատիւ Հայոց Հայրապետի և նրա յարգարժան հիւրերի:

Երեկոյեան ժամը 20ին Վեհափառ Հայրապետը Բիւրականի «Հայկաչէն» հայրապետանոցում տուեց հրաժեշտի ընդունելութիւն քոյր եկեղեցիների հոգևոր պետերի և պատուիրակութիւնների պատուին:

Սեպտեմբերի 29ին, Ձորեղչաբթի, Տ. Պիմեն Պատրիարքը, Տ. Դաւիթ Ե կաթողիկոսը, Կարգինալ Վիլլեբրանդսը, Ջերալդ Էյխսոն Եպիսկոպոսը, Գերմանոս Մամալիս Միտրոպոլիտը, Իրենց չքախմբի անդամներով, հրաժեշտ տրւեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Մայր Աթոռին և մեկնեցան լաւագոյն տպաւորութիւններով:

Սեպտեմբերի 30ին, Հինչգաբթի, ժամը 13ին, Վեհափառ Հայրապետի նախագահութեամբ կատարուեց Վեհաբանի բաւոյժ կանգնեցուած և Հայոց Հայրապետի 20ամեայ գործունէութեանը նուիրուած յորելնանական խաչքարի հանդիսաւոր բացումը:

Այնուհետև յարգարժան հիւրերը Վեհաբանում դիտեցին գեղարուեստական բարձր ճաշակով յորինուած Հայոց Մեսրոպեան աշուրբնի ոսկեգիր տառերը, որ պատրաստուել էր Հայոց Հայրապետի պատուէրով Իր յորելնանկաթիւ:

Ժամը 17ին Վեհաբանում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահութեամբ գումարուեց Եպիսկոպոսաց խորհրդակցական ժողով, որին մասնակցեցին Տ. Եղիշէ, Տ. Ենորհք Սրբազան Պատրիարքները, Թեմակալ առաջնորդները և հանդիսութեանց ներկայ եպիսկոպոսները՝ Թուով 20 հոգի:

Եպիսկոպոսաց սոյն խորհրդակցական ժողովը որոշեց յառաջիկայ տարի աշնանը հրաւիրել Եպիսկոպոսաց ժողով, որը Երուսաղէմի Հայոց Ամենապատին Տ. Եղիշէ Պատրիարքի հրաւերով գումարուելու է Երուսաղէմի Սըրբոց Յակոբեանց վանքում:

Հոկտեմբերի 3ին, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին կատարուեց Լոնդոնարեակ Գէորգ և Յովհաննէս Քիւրքճեան եղբայրների նուիրատուութեամբ վերակառուցուած Երևանի Ս. Սարգիս առաջնորդանիտ եկեղեցու նաւակատիքն ու օծումը՝ ձեռամբ Արարատեան Թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Կոմիտաս Արքեպիսկոպոսի:

Օրուայ հանդիսութեան քարոզեց Վեհափառ Հայրապետը:

Նոյն օրը ժամը 15ին, Երևանի «Անի» Հիւրանոցում, Արարատեան Թեմի առաջնորդական փոխանորդի և Թեմական խորհրդի կողմից, ի պատիւ հիւրերի, կազմակերպուեց հրաժեշտի ընդունելութիւն Ս. Սարգիս եկեղեցու օծման առիթով:

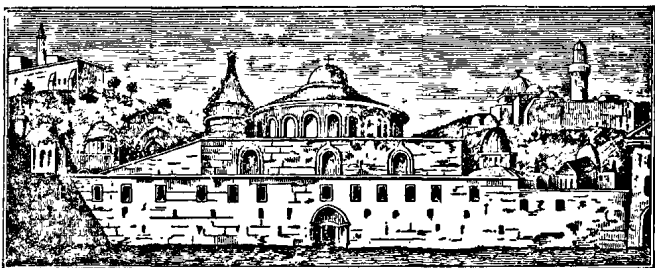
Հոկտեմբերի 4-5 օրերին հոգևորական և աշխարհական բոլոր պատգամաւորները հրաժեշտ տուին Հայոց Հայրապետին, Մայր Աթոռին և մեկնեցին շնորհակալ տպաւորութիւններով:

Սեպտեմբերի 25ից Հոկտեմբերի 5 օրերը Մայր Աթոռի մեր օրերի պատմութեան մէջ հանդիսացան անմոռանալի օրեր, որոնք վերածուեցին մեր հաւատքի կենտրոն Ս. Էջմիածնի, նրա արժանաւոր Գահակալի, մեր վերածննդում մայր հայրենիքի շուրջ, Հայ ժողովրդի համախմբուածութեան, սիրոյ, հաւատարմութեան համազգային մի սրբազան տօնի:

ՅՈՐԴԱՆԻԱՆԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին

5 Հոկտեմբերի 1976 թ.

Ն. ԱՄԵՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՂԻՇԷ Ս. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԱՅՅՈ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԼՈՒՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Ի ԼԻՋՊՈՆ

Սեպտեմբեր 18ին, Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Տէրութեան, բարեխնամ Պատրիարք Ս. Աթոռոյո, ընկերակցութեամբ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոսին այցելեց Լիզպոն: Իրեն կ'ընկերակցէին նաեւ Գերշ. Տ. Գիւռ Նպս. Նազաչեան Փարիզէն, և Պրն. Կարպիս Հինդլեան, քարտուղար Պատրիարքարանիս:

Օղակայանին մէջ Ն. Ամենապատուութիւնը ընդունուեցաւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ, գլխաւորութեամբ Պրն. Գրիգոր Կիւլպէնկեանի և Պրն. Ռոպէր Կիւլպէնկեանի: Ն. Ամենապատուութիւնը առաջնորդուեցաւ պատուոյ հիւրանոցներ, ուր յայտնեց իր ուրախութիւնը անգամ մը ևս զտնուելու Փորթուկալի հիւրընկալ մայրաքաղաքին մէջ, ու հանդիպելու Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան պատուարժան ղեկավարներուն: Թերթի թղթակիցներուն յայտնելէ ետք իր ուրախութիւնը, Ն. Ամենապատուութիւնը և իր շքախումբը առաջնորդուեցան հիւրանոց, ուր համբարտացան. ապա Ն. Ամենապատուութիւնը և իր ընկերակիցները Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նախագահ Տիար Աղեվեաօ տէ փերտիկանի ընկերակցութեամբ այցելեցին Փորթուկալի Կարտինալին, վերջինիս պալատին մէջ: Կարտինալ-Պատրիարք Անթոնիօ Ռէպէյրօ շատ սիրալիկ ընդունելութեան ընթացքին յայտնեց իր փափաքը՝ անգամ մը ևս այցելելու Սրուուդէմ, և մանաւանդ իր գնահատանքը Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան կատարած մարդատէր և իմաստուն աշխատանքին, ի նպաստ Փորթուկալի և ամբողջ մարդկութեան:

Երկրորդ օրը Ն. Ամենապատուութիւնը այցելեց Գ. Կիւլպէնկեան

Հիմնարկութեան նոր շէնքը, ուր ընդունուեցաւ Հիմնարկութեան Վսեմ. Նախագահին և անմիջական գործակիցներուն կողմէ: Նախ այցելեց Հայկական Գործերու Գրասենեակը, ուր Պրն. Ռոպէր Կիւլպէնկեանի, Պրն. Կորիւն Քէշիշեանի և Պրն. Վահրամ Մավեանի հետ կարծիքներու փոխանակութիւն ունեցաւ Պատրիարքարանիս պէտքերուն մասին: Ապա Տիրար Փերտիկանի գրասենեակին մէջ, Պատրիարք Սրբազանը շնորհեց Ս. Յարութեան Տաճարի գմբէթի վերաշինութեան հետևանքով ստեղծուած նիւթական նոր օգնութեան մը անհրաժեշտութիւնը: Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը Ս. Յարութեան Տաճարի վերանորոգութեան համար ցարդ վճարած էր 100,000 սթերլին, սակայն աթմ երբ սկսաւ Տաճարի կեդրոնական գմբէթի վերանորոգութիւնը, ի յայտ եկաւ թէ Պատրիարքարանս ի վիճակի չէ իր միջոցներով շարունակելու այս ազգապարծան գործը, և հետևաբար պէտք ունի արտաքին օգնութեան: Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Նախագահը և իր գործակիցները վստահեցուցին Ն. Ամենապատուութիւնը թէ պիտի ընեն իրենց կարելին՝ հոգալու մաս մը նախառեսուած ծախսին:

Պատրիարք Սրբազանը և իր ընկերակիցները առաջնորդուեցան Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նոր շէնքի զանազան մասերը, խոր հետաքրքրութեամբ պտըտեցան թանգարանը, յատուկ ուշադրութեամբ դիտեցին Հիմնարկութեան հիմնադիր՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանի Փարիզի պալատին զանազան մասերու վերակազմուած պատկերը, ուր հարազատօրէն ոգեկոչուած է մեծ Հայուն առանձնաշատուկ անձնաւորութիւնը, և ճաշով հիւրասիրուեցան Հիմնարկութեան Նախագահ Փերտիկանի կողմէ:

Յաջորդ օր, Սեպտեմբեր 18ին, Նորին Ամենապատուութիւնը և իր հետևորդները հիւրասիրուեցան Պրն. Ռոպէր Կիւլպէնկեանի կողմէ, իր ամառանոցին մէջ, և յետ միջօրէին հրաժեշտ առին Հիմնարկութեան ներկայացուցիչներէն ու մեկնեցան դէպի Փարիզ:

ԽՕՍՔ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՐԴԻՆ

Մեզի համար խոր վիշտ է հաստատել թե ողբերգական կացութիւնը կը շարունակէ աներեւոյ գործել երբեմնի երջանիկ Լիբանանի մաքուր երկնքի տակ, ուր Արաբ աստուածասէր ժողովուրդի զաւակներուն երակներէն առատ արիւն կը հոսի տակաւին:

Մենք կը մնանք անձանձորոյ՞ աղօթող որ սիրոյ և համերաշխութեան փրկարար ոգին իջնէ Լիբանանի եղբայր համայնքներուն կեանքին վրայ և երկիրն ու բնակչութիւնը ամբողջ գտնեն իրենց խաղաղութիւնը և բարօրութիւնը:

Ողբերգական այս պայմաններուն մէջ կը շարունակէ ծանր ըլլալ նաև Հայ համայնքի վիճակը: Հազարատոկոս մատնուած են թշուառութեան, շատեր նոյնիսկ կարօտ՝ պնակ մը տաք կերակուրի: Ծանր է մանաւանդ երեխաներու և վիրատուներու վիճակը:

Մենք հոգեպէս մխիթարուեցանք որ մէկ տարի առաջ Մեր հրատարակած կոչը լայն արձագանգ գտաւ ու Արևմտեան Եւրոպայի Մեր Հայրապետական Պատուիրակի ու եկեղեցական մարմիններու կազմակերպած հանգանակութեամբ և Մայր Աթոռիս տրամադրած միջոցներով գոյացած անելի քան երեք հարիւր հազար դոլլարի գումարը բաշխուեցաւ: Լիբանանի՝ անխտիր բոլոր Հայ կարօտեալներուն, Պէյրութի մէջ Մեր կազմած Օգնութեան Ցանձնախումբի միջոցաւ:

Մենք մխիթարուեցանք հաստատելով թէ նաև այլ եկեղեցական ու բարեսիրական կազմակերպութիւններ սփիւտքի տարբեր շրջաններէն, փութացին օգնութիւններ հասցնել իրենց Լիբանանցի աղէտեալ եղբայրներուն ու քոյրերուն: Բարձր գնահատելով պարտինք յիշել Ամերիկայի Է. Բ. Ը. Միութեան կազմակերպած օգնութեան գործը որ մինչև օրս կը շարունակուի:

Աղէտը սակայն այնքան մեծ է և կարիքները այնքան շատ ու բազմապիսի, որ Մենք խղճի պարտք կը նկատենք վերստին կոչ ուղղել համայն մեր ժողովուրդին, մեր քոյր եկեղեցական կեդրոններուն և Հայ կազմակերպութիւններուն որ չխնայեն իրենց եղբայրական օգնութիւնը Լիբանանի կարօտեալ ժողովուրդին և ի մասնաւորի Հայ վարժարաններուն:

Օգնութիւնը պէտք է կատարուի առատաձեռնութեամբ ու անյապաղ, որպէսզի Լիբանանահայութիւնը զգայ թէ լքուած չէ և թէ ամբողջ մեր ազգը իր կողքին կը գտնուի, վշտակից իրեն, օգնական իրեն: Ամէն հնարաւոր միջոց ի գործ պէտք է դրուի, որպէսզի Լիբանանի Հայերը, այս ծանր պայմաններուն մէջ չլուսահատին և հնարաւոր չափով պահպանեն ու ամրապնդեն իրենց կրօնական ու կրթական համայնքային կազմակերպուած կեանքը, անշարժ մնալով իրենց տեղը, հաստատօրէն լաւատես Լիբանանի խաղաղ ու լուսատու ապագայի նկատմամբ:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնէն օրհնութիւն աստուածային համայն հաւատաւոր ու բարեսիրտ մեր ժողովուրդին, այժմ և յաւիտեան. ամէն:

Կ Ա Ջ Գ Է Ն Ա

ԿԱՌՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

18 Հոկտեմբեր 1976 թ.

Սուրբ Էջմիածին

ՈՒՐԱԽԱՌԻԹ ԶԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գոհումակուրքեամբ տեղեկացամք թէ Ս. Աբռոիս ժառանգաւորաց վարժարանի և Ընծայարանի նախկին երկու սաներ որոշած ըլլալով եկեղեցական ասպարէզ մտնել, կուսակրօն քանդակաւ ձեռնադրուած են Պալտայ մէջ, ձեռամբ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Ամեն. Տ. Շնորհք Արքեպս. Գալուստեանի:

Ա. ԲԱՐԵՇՆՈՐՀ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐԿ. ԱԹԷՇԵԱՆ

Ծնած է նախկին հայաշատ Տիգրանակերտի մէջ 1954ին, քարեպաշտ ծնողներու զաւակ: Աւարտել է տօն տեղւոյն պետական նախակրթարանը, 1966ին փոխադրուած է Պոլիս և հետեւած Ս. հայ Դպրեւանքի դասընթացներուն:

Յաջորդ տարի, 1967ին, դիմած է և ընդունուած Նրուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարան և Ընծայարան, ուր, նախապատրաստական դասարանը մէկ տարի մնալէ ետք յաջողութեամբ հետեւած է և աւարտած ժառանգաւորաց բաժնի հնգամեայ և Ընծայարանի եռամեայ դասընթացները: Ուրաք կրելու արտօնութիւն ստացած է 1970 Դեկտեմբերին, իսկ Սարկեաւագ ձեռնադրուած 1974 Սեպտեմբերին:

Իր զինուորական ծառայութիւնը կատարելու համար, Բարեշ. Յարուրիւն Սարկեաւագ ակամայ մեկնած է Նրուսաղէմէն Յունիս 1976ին: Կուսակրօն քանդակաւ ձեռնադրուած է 22 Օգոստոս 1976ին Պալտայ մէջ, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Ն. Ամեն. Տ. Շնորհք Ս. Արքեպս. Գալուստեանի կողմէ, և վերաւ կոչուած Տ. ԱՐԱՄ ԱԲԵՂԱՆ:

Բ. ԲԱՐԵՇՆՈՐՀ ՀԱՅԿ ՍՐԿ. ԵՐԿԱԹԵԱՆ

Ծնած է Պոլիս 1954ին, և նախակրթութիւնը ստացած ծննդավայրին Ս. Մեարոպեան վարժարանին մէջ, որուն հիմնադրող դասարանը աւարտել է տօն 1968ին դիմած է և ընդունուած Նրուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարան և Ընծայարան:

Ան հետեւած է ժառանգաւորաց վարժարանի դասընթացներուն, և հնգամեայ շրջանը աւարտած է 1973ի Յունիսին: Ուրաք կրելու արտօնութիւն ստացած է 1972 Դեկտեմբերին:

Ժառանգաւորաց վարժարանը աւարտելէ ետք, ընտանեկան պատճառաւ ընթացքը դադարեցուցած է Պոլիս: Մանկութենէն մեծցած եկեղեցիի մը ընտանիքին մէջ և էպպէս հաւատացեալ, ան փափաք յայտնած է նախնական Հայոց. եկեղեցիի ծառայութեամբ: Ըստ այմ, սարկեաւագ ձեռնադրուած է Պալտայ մէջ 19 Օգոստ. 1976ին, իսկ կուսակրօն արքեպս.՝ 22 Օգոստոսին, ձեռամբ Ամեն. Տ. Շնորհք Պատրիարքի, և վերակոչուած Տ. ՄԱՆՈՒԷԼ ԱԲԵՂԱՆ:

«Սիռն», Նրուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարանի և Ընծայարանի նախկին երկու ուսանողներուն այս աստուածահաճոյ քայլին առիթով իր գոհումակուրքիւնը կը յայտնէ, և շնորհաւորելով Տ. Արամ և Տ. Մանուէլ Արքեպս. ներք, անոնց կը մաղթէ բեղմնաւոր և եկեղեցանուէր ծառայութեան երկար ու յաջող տարիներ:

ՈՒՐԱՐԻ ՏԵԻՉՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, 22 Հոկտեմբեր 1976, Ս. Թարգմանչաց տունի նախատան-
կին, որ հանդիսաւորապէս պաշտուեցաւ Ս. Յակոբեանց Տաճարին մէջ, հան-
դիսապետ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. Աճէմեան Ուրբար շնորհեց Ալեքս և Մարի
Մանուկեան ժառանգաւորաց Վարժարանի ընթացաւարտ Հինգերորդ դասարա-
նի ութ սաներուն:

Ուրբարակիր ութ այդ ուսանողներն են. Տիրացուներ Աւետիս Զաթալ-
ուսլանեան, Գրիգոր Կիւլէսէրեան, Ենովջ Պաշալեան, Քաչիկ Սիւլիսթեան, Հը-
րաշ Քէշիշեան, Յակոբ Տէմիրճեան, Յովհաննէս Պալեան և Ներսէս Թաշճեան:

Վերատեսուչ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս Ամէմեան և Փոխ-Տեսուչ
Հոգշ. Տ. Գեղարդ Արք. Տաւաւտարեան շրջապատուած մօր ուրարակիրներով:

Անոնք, Ս. Աթոռի հովանիին տակ և ժառանգաւորաց Վարժարանի ա-
ւանդապաշտ ու կրօնարար մթնոլորտին մէջ ուսանած և մեծցած, փափաքեցան
ընդունիլ սուրբ ուրբար իրենց ուսերուն, իրրի շշանակը այն քաղցր լուծին որ
իրենցը պիտի բլրայ ապագային, և որ պիտի յատկանշուի անյողգողդ հաւա-
տարմութեամբ հանդէպ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցիի Լուսաւորչադի դաւա-
նանքին, և անսակարկ ծառայութեամբ նոյն այդ Եկեղեցիին և Հայ Ժողովուր-
դին:

Թող Ամենակալ Տէրը անխախտ պահէ անոնց ուխտը, որպէսզի իր այ-
դ իրն նուիրուին նոր և եռանդուն մշակներ:

ԱԼԵՔՍ ԵՒ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ԺԱՌԱՆԳԱԴՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԵՒ ԸՆԾԱՑԱՐԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՑԹՆԵՐ

Դպրեվանքի 1976-1977 ուսումնական տարեշրջամբ պաշտօնապէս բաց-
ուեցաւ Ս. Աթոռի Գահակալ Ն. Ամեմ. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Տէրստերեանի
կողմէ 14 Սեպտեմբեր 1976ին, Ալեքս և Մարի Մանուկեան ժառանգաւորաց մե-
րակառոյց շէնքին մէջ: Ամբողջ մէկ ամիս կազմակերպչական աշխատանքները
յառաջ տարուեցան, որոնցմէ վերջ միայն կարելի եղաւ սկսիլ մշակութային—
կրօնական—գեղարուեստական երեկոյքներու շարքը Դպրեվանքէն մերս, ըստ
մշակուած որոշ ծրագրի մը:

Ա. Երաժշտական ունկնդրութիւն

Շաբաթ, 16 Հոկտ. 1976, երեկոյեան ժամը 6.30-8 տեղի ունեցաւ դա-
սական երաժշտութեան ունկնդրութիւն:

Ղեկավարն էր եկեղեցական երաժշտութեան ուսուցիչ Պրն. Սահակ
Գալսեան, որ նախքան ունկնդրութիւնը ծանօթութիւններ տուաւ Պէթհովէ-
նի մասին և ներկայացուց նոյն երաժիշտի լաւագոյն գործերէն՝ Վեցերորդ
(«Հովուերգական») Համանուագը: Ապա կատարուեցաւ Համանուագին ուն-
կնդրութիւնը մայնսպնակի վրայ:

Բ. Սրբոց Թարգմանչաց յիշատակին մուիքուած հաւաքոյք

Շաբաթ, 23 Հոկտ. 1976, երեկոյեան ժամը 6.30-8, տեղի ունեցաւ հա-
ւաքոյք մը, նուիրուած Ս. Թարգմանչաց յիշատակին: Ժառանգաւորաց Վար-
ժարանի քայլերդին միախումբ երգեցողութենէն ետք, Փոխ-Տեսուչ Հոգւ. Տ.
Գեղարդ Արդ. Տաւուտլարեան բացումը կատարեց երեկոյթին և վարեց յայտա-
գիրը: Օրուան խորհուրդին շուրջ բանախօսեց կրթական Տեսուչ Պրն. Արայ
Գալսեան, որ մասնաւորաբար շեշտեց հայերէն լեզուի անաղարտ պահպան-
ման և գործածութեան անհրաժեշտութիւնը: Գործադրուեցաւ գեղարուեստա-
կան յաջող յայտագիր մը, որուն ընթացքին կատարուեցան շարականներու մե-
ներգներ և խմբային երգեր, ինչպէս նաև ընթերցումներ Յզիշէ Արքեպս. Գուր-
եանէ և Արչակ Զօպանեանէ:

Իմաստասիրից և յորդորական խօսքերով երեկոյթը փակեց Դպրեվանքի
Վերատեսուչ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. Անէմեան, որ եկեղեցասիրութեան և
հայրենասիրութեան սքանչելի օրինակներ բերաւ, որոնց ակնառու եղած էր
սրբալոյս Միւռոնի օրհնութեան առթիւ Հայաստան իր այցելութեան ընթաց-
քին:

Հանդէսը վերջացաւ Ս. Հօր «Պահպանիչ»-ով և միախումբ երգուած
«Հայր մեր»-ով:

Գ. Տօն Գիտ Խաչի

Քաչի գիտի տօնը Հանդիսաւորապէս նշուեցաւ Շաբաթ, 6 Նոյեմբեր 1976, Հանդիսութեան մը ընթացքին, զոր բացաւ և յայտագիրը վարեց Դպրեւանքի գասախօսներէն Պրն. Յարութիւն Սամուէլեան:

Գործադրուեցաւ ղեղարուեստական կոկիկ և լաւ կազմակերպուած յայտագիր մը՝ բաղկացած ընթերցումներէ և շարականներէ: Քաչի գիտի նշանակութեան և խաչի գաղափարին շուրջ խօսեցաւ Փոխ-Տեսուչ Հոգ. Տ. Գեղարդ Արդ. Տաւուտյարեան, իսկ կրօնական խորունկ մթնոլորտ ստեղծած սոյն ղեղեցիկ հաւաքոյթը փակեց Վերատեսուչ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս Աճէմեան:

Ուսանողները ցրուեցան Գերշ. Սրբազան Հօր «Պահպանիչ»-էն և համախումբ երգուած «Հայր մեր»-էն ետք:

Դ. Դասական երաժշտութեան երեկոյ

Դասական երաժշտութեան ունկնդրութեան, ծանօթացման և դնահատման համար հայտատուեցան մասնաւոր հաւաքոյթներ, որոնցմէ առաջինը տեղի ունեցաւ Շաբաթ երեկոյ, 13 Նոյեմբեր 1976ին:

Այս առաջին ունկնդրութիւնը նուիրուած էր Ծօրէնի, որուն կեանքին և զործերուն մասին մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Պրն. Արայ Գալսյանեան: Իսկ Ծօրէնի երկերէն նմուշներ դաշնակի վրայ նուագեց երաժշտութեան ուսուցիչ Պրն. Վահէ Գալսյանեան:

Ե. Հարց-պատասխանի երեկոյ

Ուսանողութեան ընդհանուր զարգացման համար պարբերաբար պիտի կազմակերպուին հարց-պատասխանի և վիճարանութեան հաւաքոյթներ: Առաջինը տեղի ունեցաւ Շաբաթ երեկոյ, 20 Նոյեմբեր 1976ին:

Հաւաքոյթը վարեց Ընդհ. Ազգաց պատմութեան ուսուցիչ Պրն. Աբրահամ Սիւրբիւբեան, որ յաջողեցաւ ուսանողներու հետաքրքրութիւնը լարուած պահել երեկոյթի ամբողջ տևողութեան: Իրենց պատասխաններուն ճշգրտութեամբ առաջին հանդիսացան և նուէր ստացան Բարեշ. Սահակ Սրկ. Աղգաշեան և Տրց. Ենովք Պաշայեան:

Զ. Փապաւեմի ցուցադրութիւն

Ամիսը անդամ մը ուսանողութեան կը ցուցադրուին դաստիարակական ծագւածներ՝ ղիտական, ղեղարուեստական, բնութեան վերաբերեալ և կամ այլ նիւթերու շուրջ:

Նման երրորդ ցուցադրութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ երեկոյ, 27 Նոյեմբեր 1976ին, ղեկավարութեամբ Պրն. Յարութիւն Սամուէլեանի:

Մ. ՅԱԿՈԲԻ Ն Ե Ր Ս Է Ն

* Ծր. 2 Հովտ.— Տօն Խաչի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Նշան վերնամատուռին մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան: Ս. Պատարագէն ետք Մայր Տաճարի ներքին զաւիթին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Երանաշնորհ Տ. Կիւրենդ Բ. Պատրիարք Հօր շիրմին վրայ, խնդրանքովը հանգուցեալի քեռորդիին, որ հիւրաբար Ս. Երկիր կը գտնուէր:

* Կիր. 8 Հովտ.— Բարեկենդան Վարագայ Ս. Խաչի պահոց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի վերնատան մեր մատուռին մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Սեան Վրդ. Ղարիպեան:

* Որ. 8 Հովտ.— Նախատօնակը պաշտուեցաւ Ղպտիներու Ս. Գէորգ եկեղեցիին մէջ: Հանդիսապետն էր Հոգշ. Տ. Հայկասէր Վրդ. Պալամեան:

* Ծր. 9 Հովտ.— Ս. Գէորգայ զօրավարին: Առատօտեան ժամերգութեան վերջին մասը պաշտուեցաւ Մայր Տաճարի ներքին զաւիթին մէջ, Ս. Գէորգի սեղանին դիմաց: Ապա, գլխաւորութեամբ Հոգշ. Տ. Հայկասէր Վրդ. Պալամեանի, Միաբան Հայրեր մեկնեցան Ղպտիներու Ս. Գէորգի վանքը, որուն եկեղեցիին մէջ Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ: Ժամարարն էր Հոգշ. Հանդիսապետ Հայրը, որ քարոզեց օրոտան տօնելի տարին կեանքին ու հերոսական նահատակութեան մասին, բնաբան ունենալով օրոտան անտարանական ընթերցումէն՝ «Մի՛ զարհուրիք լալնցանէ որք սպանանեն զմարմին» (Ղկա. ԺԲ 4) հատուածը: Արարողութեան աւարտին, Միաբանութիւնը պատուասիրուեցաւ Ղպտիներու նոյն վանքի Հոգշ. Տեսուչէն:

— Կէսօրէ ետք, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. Ասլանեանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը «Հրաշափառ»ով ժուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար, ուր պաշտուեցան ժամերգութիւնն ու նախատօնակը՝ մեր վերնատան մատուռին մէջ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսատր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Հոգշ. Տ. Սեան Վրդ. Ղարիպեան:

* Կիր. 10 Հովտ.— Տօն Վարագայ Ս. Խաչին: Գիշերային և առատօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան Ս. Յարութեան Տաճարի վերնատան մեր մատուռին մէջ: Ապա Գերշ. Տ. Ծաֆէ Արքեպս. Աճէմեան մատուց օրոտան հանդիսատր Ս. Պատարագը Բրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ, «Եւ դրունք դժոխց

զնա մի՛ լաղթահարեացեն» (Մտթ. ԺԶ. 18) քնաքանով քարոզեց, ներկայացրեցելով Ս. Էջմիածինը իրեն միջնաբերդը Հայ հաստաքին, և նախագահեց Ամենայն Հայոց Ս. Ս. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի օծման 21րդ տարեդարձին առթիւ կատարուած «Հայրապետական մաղթանք»ի արարողութեան:

* Ըր. 16 Հոկտ.— Ս. 72 աշակերտացն Քրիստոսի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի ներքին զաւիթին մէջ գտնուող Ս. Գէորգի սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ռուբէն Արդ. Յովակիմեան:

— Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցիին մէջ ևս մատուցուեցաւ Ս. Պատարագ: Պատարագեց Հոգշ. Տ. Գեղարդ Արդ. Տաւուտյարեան: Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Ս. Աթոռոյ մայրապետներէն Աղանի Ծէվահիրճեանի հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

* Կիր. 17 Հոկտ.— Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Հայկազուն Արդ. Մելգոնեան:

— Այսօր կատարուեցաւ Ռեմիէի Ս. Գէորգ վանքի տարեկան ուխտագնացութիւնը, շարքս մը ուշ իր առեւնէն, չխաչածնելու համար Վարազայ Ս. Խաչի տօնը: Պատարագեց Հոգշ. Տ. Սևան Վրդ. Դարիպեան: Հանդիսութեանց նախագահեց տեղւոյն Տեսուչը՝ Հոգշ. Տ. Նուրհան Վրդ. Մամուկեան: Ներկայ էր բաւական թիւով ժողովուրդ՝ Երուսաղէմէն, Եաֆայէն և Հայֆայէն: Մատաղներ մորթուեցան և եղան մէկէ աւելի մկրտութիւններ:

* Ուր. 22 Հոկտ.— Թարգմանչաց հանդիսատր նախատօնակը պաշտուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Ծաֆէ Արքեպիսկոպոսի:

* Ըր. 23 Հոկտ.— Ս. Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց (Տօմ ազգային և եկեղեցական): Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ Ս. Պատարագը մատուցեց Հոգշ. Տ. Գեղարդ Արդ. Տաւուտյարեան: Ապա, ընկալեալ սովորութեան համաձայն, կատարուեցաւ հոգեհանգստեան հանդիսատր պաշտօն՝ Ս. Աթոռիս և ազգիս հանգուցեալ մեծանուն բարերար Գալուստ Կիլիկեցեանի, իր տիկնոջ և ծնողաց հոգիներուն համար, նախագահութեամբ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոսի:

* Կիր. 24 Հոկտ.— Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի վերնատան մեր մատուռին մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Նուրհան Վրդ. Մամուկեան:

* Ըր. 30 Հոկտ.— Ս. Չորից Աւետարանչացն: Այս տարի ևս կարելի չեղաւ այս տօնին յատուկ Ս. Պատարագը մատուցանել Ս. Յարութեան զաւիթին վրայ քացուող մեր Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչի մատուռին մէջ, Տաճարի նորոգութեանց պատճառաւ: Ի Ս. Գլխադիր պատարագեց Հոգշ. Տ. Ռուբէն Արդ. Յովակիմեան:

* Կիր. 31 Հոկտ.— Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ասպետ Արդ. Պալեան:

* Բշ 1 Նոյ.— Ս. Յովսէփայ Աստուածաբօրն: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Գեթսեմանիի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Հայր Յովսէփի գերեզմանին վրայ: Պատարագիչն էր, ընկալեալ սովորութեան համաձայն, Տաճարին Տեսուչը՝ Հոգշ. Տ. Սևան Վրդ. Դարիպեան: Երթ ու դարձի թափօրները գլխաւորեց Հոգշ. Տ. Հայկասէր Վրդ. Պալամեան:

* Ըր. 6 Նոյ.— Ս. Երկուտասան Վարդապետացն: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Գլխադիր մատուռին մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Սևան Վրդ. Դարիպեան:

— Վաղուան Գիւտ Խաչի տօնին առիթով, կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին, Գերշ. Տ. Ծաֆէ Արքեպս. Աճեմեանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար: Ս. Գերեզմանի և Գիւտ Խաչի

այրի ուխտերէն ետք, վերջինին կից՝ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ պաշտուեցան ժամերգութիւն և նախատօնակ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական սրբաւեղիներու այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրաւելուն էր Հոգ. Տ. Գեղարդ Արդ. Տառուարեան:

* Կիր. 7 Նոյ.— Գիտ Խաչ (326): Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան և, կերճ դադարէ մը ետք, Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ: Ժամարարն էր Հոգ. Տ. Ասպետ Արդ. Պալեան: Ապա կազմուեցաւ մեծահանդէս թափօր, գլխաւորութեամբ Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր: Թափօրը նախ իջաւ Գիտ Խաչի այրը (որ մեր տրամադրութեան տակ դրուած էր 24 ժամեր շարունակ), ուր կատարուեցաւ Ս. Աւետարանի ընթերցում, և յետոյ քարծրանալով Ս. Գերեզմանին շրջափակը երիցս դարձաւ անոր շուրջ և մէկ անգամ Պատանաւտեղիին շուրջ: Ն. Ամենապատուութիւնը ամպհովանիի ներքև և Ս. Խաչափայտի մատունքն ի ձեռին կ'օրհնէր Տաճարէն ներս խոնոած հաւատացեալ ժողովուրդը և ուսանողութիւնը: Ս. Գերեզմանի կարգէն ետք երգուեցաւ «Խաչի քո Բրիստոս» և կատարուեցաւ խնկարկութիւն: Մեծաշուք այս հանդիսութիւնը ւարտուեցաւ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, երբ կէսօր էր գրեթէ:

* Ծր. 13 Նոյ.— Տօն Ամենայն Սրբոց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգ. Տ. Հակակառն Արդ. Մելգոնեան:

* Կիր. 14 Նոյ.— Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի վերնատան մեր մատուղին մէջ: Ժամարարն էր Հոգ. Տ. Սևան Վրդ. Դարիպեան:

* Որ. 19 Նոյ.— Ս. Հրեշտակապետաց նախատօնակը պաշտուեցաւ համաճումն եկեղեցիին մէջ: Հանդիսաւելուն էր Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գաբրիէան:

* Ծր. 20 Նոյ.— Տօն Ս. Հրեշտակապետացն՝ Գաբրիէի և Միքայէի: Առաւօտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ և Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցիին մէջ: Ժամարարն էր Հոգ. Տ. Գեղարդ Արդ. Տառուարեան: Ս. Պատարագէն ետք, ընկալեալ սովորութեան համաձայն, կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Ս. Աթոռիս քարերարարուհի Աղանի Ճվահրիճեանի և պարագաներու հոգիներուն համար, որուն ւարտին Միաբանութիւնը պատուասիրուեցաւ վանքի Տեսչարանը՝ Տեսուչ Հոգ. Տ. Սևան Վրդ. Դարիպեանի կողմէ:

* Կիր. 21 Նոյ.— Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցիին մէջ: Ժամարարն էր Հոգ. Տ. Սևան Վրդ. Դարիպեան:

— Նոր Երաստաղմի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ ալ մատուցուեցաւ Ս. Պատարագ: Ժամարարն էր Հոգ. Տ. Գեորգ Վրդ. Նազարեան:

* Ծր. 27 Նոյ.— Ս. Առաքելոցն՝ Անդրէի և Փիլիպպոսի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգ. Տ. Հակասեր Վրդ. Պալամեան:

* Կիր. 28 Նոյ.— Բարեկէնդան Յիսնակի պահոց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի վերնատան մեր մատուղին մէջ: Ժամարարն էր Հոգ. Տ. Հակակառն Արդ. Մելգոնեան: Ս. Պատարագէն առաջ, Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գաբրիէան դարութեան և կիսասարկաւագութեան աստիճանները շնորհեց Ս. Յակոբեանց Մա:ր Տաճարի լուսարարի օգնական Տրց. Սիմոն Էրկիւնեանի, իսկ Ս. Պատարագի ընթացքին կատարեց անոր սարկաւագական ձեռնադրութիւնը: Յուզիչ էր պահը երբ ընծայեալը ձեռամբարձ կը դառնար ժողովուրդին՝ Աւագ Սեղանի բեմէն: Նորընծան անմիջապէս սկսաւ սպասարկել Ս. Խորհուրդին:

ՄԱՆՏՈՆԵՐ

* ԲԶ. 11 Հովտ.— Կէսօրէ ետք, Հրէից Սուրբօթի (Տաղաւարահարաց) տօնին առթիւ, Երուսաղէմի Վեմ. Քաղաքապետ Թէտի Քօլլէքի կողմէ Դատի Բերդին մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Դիւանապետ Գերշ. Տ. Ծահէ Արքեպս. Աճէմեան, Աւագ Թարգման Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան և Տիար Կ. Հինդլեան:

* ԲԶ. 1 Նոյ.— Գերշ. Տ. Ծահէ Արքեպիսկոպոս ներկայ եղաւ Կոնսնից Նախարարութեան կողմէ, քաղաքս հիւրաքար գտնուող Զիլիի կարտինային ի պատիւ Մէրուզայէմ Փլագա պանդոկի մէջ տրուած ճաշկերոյթին:

* ԴԶ 3 Նոյ.— Սպանական ընդհ. Հիւպատոս Պր. Չուրուկա Տէ Փլագա պաշտօնով քաղաքէս մեկնելուն առիթով հրաժեշտի այցելութեան եկաւ Պատրիարքարան:

* ԲԶ. 15 Նոյ.— Կէսօրէ առաջ, Դոմինիկեաններու եկեղեցիին մէջ, Ս. Զարութեան լատինաց բաժնի նորոգութեան ճարտարապետ Հ. Ծարլ Քուանցօնի թղարկատրութեան ներկայ գտնուեցան Գերշ. Տ. Կիրէղ Նպս. Գաբրիէան, Հոգշ. Տ. Հայկազուն Արդ. Միլզոնեան և Տիար Գ. Հինդլեան:

Անցեալ Հոկտեմբեր ամսու ընթացքին, Ս. Էջմիածնի մէջ կատարուած Միտոնօրինքի հանդիսութիւններէն վերադարձին, Ս. Աթոռոյս հետեւեալ Միաբան հոգևորականները այցելեցին Երուսաղէմ:

7 Հոկտեմբեր, Հինգշաբթի օր, Ժամանեց Հարաւային Ամերիկայի Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ Հոգշ. Տ. Զարութիւն Ծ. Վրդ. Մուշեան և մեկնեցաւ շաբաթ մը ետք:

11 Հոկտեմբեր, Երկուշաբթի, Ալֆորպիլի (Ֆրանսա) Հոգևոր Հովիւ Հովիւ Հոգշ. Տ. Զարեհ Վրդ. Թօփալեան, որ շուրջ երկու շաբաթներ մնաց Ս. Աթոռ:

14 Հոկտեմբեր, Հինգշաբթի, Հար. Ամերիկայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ և Արժէնթինահայութեան Առաջնորդ Գերշ. Տ. Բարզէն Արքեպս. Ապատեան, որ մնաց միայն երկու օրեր՝ վերադառնալէ առաջ իր պաշտօնավարը՝ Պուէնոս Այրէս:

Իսկ 19 Հոկտեմբերին, Երեքշաբթի օր, Իրաքի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գերշ. Տ. Ասողիկ Արքեպս. Ղազարեան ժամանեց քանի ժը օրերու այցելութեան համար:

Ատոնցմէ զատ, Նոյեմբեր 25, Հինգշաբթի երեկոյ Ս. Քաղաք ժամանեց Հիսիսային Ամերիկայի Արևելեան թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեան և մեկնեցաւ Երկուշաբթի, 29 Նոյեմբերին:

Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ւ Ա Յ

«ՍԻՈՆ»ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԿԻՒԼՊԵՆԿԱՆ ՄԱՏՆԱԴԱՐԱՆԸ
ԵՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՅԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵԻՆԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գերբզույնի Մատի Արմանեանի Յժամեայ Գրական Բերին Առջեւ — Կազմեց
Արրուն Տայեան: Գեյրուք, Տպ. Տօնիկեան, 1975, էջ 213 առաւել Այլում:
Առաջ Գաղար — Մայրական Միւթարեան Միարանութեան: Վենետիկ, Ս. Ղա-
գար, 1968, էջ 165:

Ներիմաս Փիլիսոփայութիւնը Սիւրյա Եւ Մանուսեանի — Տայեան Տօրքն:
Թարգմանեց՝ Յարութիւն Ե. Սարգսյան: Անտառ, Գալիֆորնիա, Աքա-
միսի Վաճառքչոյն: Կրտսի, 1975, էջ 165 (բաղմաբարած): (192)

Հնարանայ Առաւելայ — Եղիմարք: Երաստգէմ, Տպ. Ս. Յակոբեանց, 1975, էջ
Երամար (Բանաստեղծութիւններ և Գծանկարներ) — Կարիկ Գաւառեան:
Երաստգէմ, Տպ. Ս. Յակոբեանց, 1973, էջ 68:

Բեղմանադի (Բանաստեղծութիւններ, 1973-1975) — Կարիկ Գաւառեան: Երա-
ստգէմ, Տպ. Ս. Յակոբեանց, 1976, էջ 52:

Որիկ Մուղոյ — Անեյ: Երաստգէմ, Տպ. Ս. Յակոբեանց, 1975, էջ 35:
Տայ Միայն — Դրմա Անեմեան: Իսթանպուլ, Կոպէլի շրտա., 1975, էջ 180:

Յարեան Յեղիկաղը — 1975: Ս. Սահակ և Մարտիկ շայջ. Եղեղեցի: Ուիլի-
մա, Բէնիսիֆէնիա, էջ 32: (1975, էջ 26)

Մը Եւ Քար Տայեանի Մարտիկ շայջ: Ս. Սահակ յեղիկեանի: Լաւ Անեմեան:
Հայեղեմ — Հայեղեմ Բացարակեան Առանձն Բաւարում — Արաւաւարեան՝ Հ.
Արաւաւարեան՝ Վրդ. Գանձեան: Իսթանպուլ, Ուսուցչայ շինարարի յեղիկ-
Արեղեան: Տպարան, 1974, էջ 57:

Հաւել — Ս. Ակեանի Հափեղի Կեանքի, Դարաշրջանի և Ստեղծագործութիւն-
ների միայն: Բ. Գաղէկեան — Կազմեց և Թարգմանեց՝ Այնտ Գ. Միւնասեան:
Թեհրան, Տպարան Նաւիթի, 1974, էջ 314 և 16:

Պաւստոսի Փերիոյ Հայոց Հիւմնդանցի Յժամեայ Գոյութեան (1949-79)
— Լ. Գ. Միւնասեան: Նոր-Նորգա, Տպ. Ս. Անեմեանի Վանքի, 1975, էջ 95:

Ու Ունիցի Ակեան Լսիլո՝ Լսիլե — Արշաւի Կարիկեան: Սար, Տրանա,
Գալիֆորնիա Օրեանիկարեան Կարիկ, 1976, էջ 14:

Ջուրք Սիլի (Յիւրեղ երեք արար) — Վրդ. Սիլի և Նիկո Նիկոյն: Երաստգէմ,
Տրանիկեան: Թրք. Հրանք Փափաղեան: Իսթանպուլ, Տպ. Օյա, 1976, էջ 85:
Սիլի և Տրանիկեան Հեւ Միւնասեանի Կապի Կոմիտէն ստացան 19 հատար:
Յալիմեան Երաստ (Նիկեան 60ամեակի Առթիւ) — Հայկաղ Մարտեան: Երե-
ւան, Հայկական ՍՍՀ Գրաւարչի Ընկերութիւն, 1975, էջ 52:

Սիլիկեան Հիւրարեան — Կազմեց և Խմբագրեց՝ Ե. Գրիգորեան: Նախ-
դարձակեան Տարիքի Երեւանի Կամար: Երեւան, Հայաստանի շրտա., 1975:
Արաւաւարեան (Գաւառեան Երեւան և Հէրիաթներ) — Անեմեան Գաւառեան: Երե-
ւան, Հայաստանի շրտաւարչութիւն, 1975, էջ 71:

Երեւանի Յիւրարեան Եւ Փոխարեան Նիւրի Փաղաւան — Ա. Ա. Ամիրեան,
Անեւ Ս. Ստեփանեան Եւ Ս. Ստեփանեան Եւ Մ. Գ. Գաւառեան: Երեւանի
— Ա. Ա. Ստեփանեանի շայջ Լեղեղի Առաւելների Կամար: Երեւան, Հայոց
— Հրասարաւարչութիւն, 1975, էջ 32:

Մարտիկի Յարման Յարման (Գալիֆորնիա Մարտիկեան Գաւառեան-
ների Յարմանի Կամար, 1965-1920 — Գրիգ. Երկրորդ) — Հեղիկեան՝ Իսիկա
— Ե. Գաւառեան Երեւան, Հայկական ՍՍՀ ԿԸ շրտա., 1975, էջ 66:

Հայոց Լեղեղ, Մարտիկ — Երաստգէմ (Թայեան Եւ ԵՍՍՀ Բարձր-
դարձ և Միւնասեան Մարտեանի Կրթութեան Միւնասեանի Կազմի-
կա արդեւ. Գաւառեան Երեւանի Կամար) — Հեղիկեան՝ Ս. Գ.
— Կարաւանեան Եւ Ս. Արաւեան: Երեւան, Հայոց շրտա.,
— Կարաւանեան, 1975, էջ 478:

Հայոց Լեղեղի Գաւառեան Կամարում — Ա. Մ. Ստեփանեան և Ս. Ա.
— Գաւառեան: Երեւանի Գաւառեան Կամար: Երեւան, Հայաստանի շրտ-
աւարչութիւն, 1976, էջ 614:

Երգեր եւ Ռաժմաններ — Խօսք՝ Աւետիք Խաճախեանի: Կազմեց եւ խմբագրեց՝ Լ. Ա. Աստուածատուրեան: Երեւան, Հայաստան: Հրատ., 1975, էջ 122:

Դպրոցական Երգեր (Դաշնամուրի նուագակցութեամբ) — Հրաշեայ Օհանեան: Երեւան, Հայաստան: Հրատարակչութիւն, 1975, էջ 69:

Պոլիճոնիկ Ալրոմ Պոստանկուրեան Համար (13 Դաշնամուրային Պիես) — Գալստիանէ Զերոտարեան: Երեւան, Հայաստան: Հրատ., 1975, էջ 31:

Ընթեր Երգեր (Զուգակի ու Դաշնամուրի համար) — Արամ Խաչատուրեան: Երեւան, Հայաստան: Հրատարակչութիւն, 1970, էջ 61 եւ 20:

Հայկական Խորաճառակներ (Դաշնամուրի համար) — Գեղուշի Զօնեան: Երեւան, Հայաստան: Հրատարակչութիւն, 1975, էջ 24:

Վսկայիզներ Հայկական Փողոցական Մեղեդիներով — Նելլի Մարութեան: Երեւան, Հայաստան: Հրատարակչութիւն, 1975, էջ 12:

Մանկական Պատկերներ (Դաշնամուրի համար) — Բորիս Սակիլլարի: Երեւան, Հայաստան: Հրատարակչութիւն, 1973, էջ 28:

Ընթեր Արիաններ — Երգեր (Հայկական Օպերաներից, Դաշնամուրի նուագակցութեամբ) — Կազմող՝ Թ. Կ. Շահնազարեան: Խմբագրեց՝ Գ. Լ. Մարգարեան: Երեւան, Հայաստան: Հրատարակչութիւն, 1975, էջ 137:

Երեւան-Երեքուցի, Սարգսյանայա եւ Արիստ-Սեւում — Էդգար Յովհաննիսեան: Երեւան, Հայաստան: Հրատարակչութիւն, 1975, էջ 16:

Դիմանկներ Վոկալ Սիմֆոնիք Պոեմ - Պատրիստուր — Հուրի Գեորգեան: Խօսք՝ Յովհաննէս Յովհաննէսեանի, Ռ. Դաւայեանի եւ Յովհաննէս Թաճեանի թարգմանիչ՝ Գ. Սարգսեան: Երեւան, Հայաստան: Հրատ., 1975, էջ 74:

Պարեր (Դաշնամուրի համար) — Յովակ Համարձեւեան: Երեւան, Հայաստան: Հրատարակչութիւն, 1975, էջ 11:

Աւուրճ Շափրամայի ի Յով — Անահիտ Քեարեան: Եկարիչ՝ Վ. Մանգակունի: Երեւան, Հայաստան: Հրատարակչութիւն, 1975, էջ 31:

Աստ Զանգի ... — Կարոյ Բարսեղեան: Պէյրուս, Տպ. Սեւան, 1973, էջ 138:

Վերջալոյսի Թարաքցումներ — Գեորգ Խաչերեան: Պէյրուս, Տպ. Սեւան, 1970, էջ 91:

Դասագիրք Աշխարհագրութեան (Ա. - Հայերէն եւ Անգլերէն) — Պատրաստեց Պարոյր Սրկ. Մելիքեան: Երեւանէմ, բազմադրուած ժառ. վարժարանի եւ Հնժայրաբանի մէջ, 1975-1976, էջ 121:

Յուցակ Քեռագրաց Ի խ Հանդէս Ամսօրեայ — Խմբագրութեամբ Հ. Համազասպ Ռեկեանի: Հայկական Մատենաշար Գալուստ Գիւլպէնեան Հիմնարկութեան: Վիեննա, Միտիթրեան Տպարան, 1976, էջ 476:

Հայկական Կարպիս — Սերիկ Դաւթեան: Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւնների Ազգ. դեմիա, Արաւետի ինստիտուտ: Երեւան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչութիւն, 1975, էջ 62 եւ 95 նկարներ, եւ Յաւելուած. — Կարպիսի նախընթաց եւ նրանց Անունները: [39]

Միւսողիկներ — Վահան Իւստավերեան: Իրանպուլ, Կոպէլ: Հրատ., 1976, էջ 14:

Պատմագիրք Յուշամեան Սեբասթիոյ եւ Գաւառի Հայութեան (Հատար Ա.) — Կազմեց՝ Առաքել Ն. Պատրիկ: Պէյրուս, Տպ. Մշակ, 1974: Հրատարակչութիւն Համաեւրոպայական Վերաշինեց Միութեան — Նիւ Եորք: էջ 879:

Պատկերներ Մուսա Յաղի Դիւցազներգութեան — Եղիշի Գոյանեան: Թարսիթ, Գանատա, 1973: Տպուած Պէյրուսի Աւլան Տպարանը, էջ 215:

Ժամագիրք Հայց. Ս. Սկեղեցւոյ — Արարեալ Սրբոց Թարգմանչաց Մերմի Սահակայ եւ Մերգոյայ, եւ Երանիկ Հայրապետաց Մերց Գիւտայ եւ Յովհաննէս Մանգակունեայ, եւ Սրբոյն Ներթոթի Ենթհաւալոյ: Կրկին ճշնարկեալ եւ յապաւեալ ըստ առաջարկութեան Սպիտակապետաց Հայց. Սկեղեցւոյ, ժողովեալ ի Ս. Էլմիստին 1971-1973: Երեւանէմ, Տպարան Առաք. Արքայ Սրբոց Յակոբեանց, 1975, էջ 606:

Դոկտոր Ջէյի եւ Միսր Հայդի Առեղծուածք — Ռաբիբ Լուի Սիլվեան: Թարգմանեց անգլերէնից Եանէն Գ. Պետրոսեան: Թարգմանութեանց Մատենաշար թիւ 2: Թեհրան, Տպարան Մողերն, 1969, էջ 119:

Դուրի Անյոյ — Վերլուծութիւն Ենթածածկանէն Պարսիկի. Համառաւ ճշնակաւ բնագիր, Թարգմանութիւնը գրաբարից առանձին, առաջարան ու ծանօթագրութիւններ Ս. Ս. Արեւշատեանի: Երեւան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչութիւն, 1976, էջ 269: (Հայերէն եւ Ռուսերէն):

Կանց ձող — Զարուս: Հրատարակչ. Հայ Արաւետի Զարգացման Միութեան: Փարիզ, Գաթարի տնտրակները - Յանուար 3-1976:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Ներքին Ս. Օծուբին Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց	Ը.	263
Սրբալոյս Միտոնի օրհնութիւն և Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթողիկոսի Գահակալութեան քսանամեակ Սուրբ Էջմիածնի մէջ		267
Ա. Նախապատրաստութիւն		267
Բ. Սրբալոյս Միտոնի օրհնութիւն		268
Գ. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի Գահակալութեան քսանամեակի հանդի- սութիւն		273
Հաղորդագրութիւն Յոբելիական Կեդրոնա- կան Յանձնաժողովի		290
Ն. Ամեն. Եղիշէ Ս. Արքեպիսկոպոսի այցը Գալուստ Կիւլպենկեան Հիմնարկութեան ի Լիզպոն		294
Կոչ՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի	Ի	296
Ռարխաոիթ Չեռնադրութիւններ		297
Ուրարի Տըւշութիւն		298
Շաքաթական երեկոներ Ալեքս և Մարի Մանուկեան ժառանգաւորաց Վարժարանի և Ընծայարանի մէջ	Դ.	299
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ		
Եկեղեցականք - Բեմականք		301
Պաշտօնականք		304
ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ		
Յանկ «Սիոն»ի Խմբագրութեան և Գ. Կիւլպենկեան Մատենադարանին Կողմէ Ստացուած Գիրքերու		305
Բովանդակութիւն		307

CONTENTS

EDITORIAL

His Holiness Vazken I, Catholicos of All Armenians	Sh...	263
Consecration of the Holy Chrism and twentieth anniversary celebrations of the enthronement of His Holiness Vazken I in Etchmiadzin		267
A. Preparations		267
B. Consecration of the Holy Chrism		268
C. Twentieth anniversary celebrations		273
Report from the Central Committee for the celebrations		290
Visit of His Beatitude Patriarch Yeghishé Derderian to the Calouste Gulbenkian Foundation in Lisbon		294
Public address by His Holiness Vazken I		296
Ordinations		297
Cultural events in the Alex and Marie Manoogian Theological Seminary		299
Monthly news from the Armenian Patriarchate		301
Books received by the C. Gulbenkian Library		305
Contents		308

Yearly subscription: 10 U. S. Dollars

All correspondence should be addressed to:

Ara Kalaydjian, The St. James Press

P. O. Box 14001, Jerusalem — Israel